

13
I JESU NAMN!
HISTORISK och OECONOMISK
BESKRIFNING
ÖFVER
CAJANABORGS-
LAN,

MED
WEDERBÖRANDES TILSTÄDIELSE,
UNDER
OECONOMIÆ PROFESSORENS och KONGL. SV.
WETTENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS
HERR PEHR KALMS
INSEENDE,

FÖR MAGISTER KRANTSSENS ÄRHÅLLANDE,
TIL ALMÄNT OMPRÖFWANDE FRAMGIF-
WEN I ÅBO ACADEM. ÖFRE SAL,
DEN 13. JUNII 1754.

AF
ERIC CASTRÉN,
ÖSTERBOTNINGE.

ÅBO Tryckt, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor,
Förstendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Benno Australer 5.

Probsten och Kyrckioherden öfver Församlingarne i Sot-
kamo, och det dertill lydande Contract,
Högärevördige och Höglärde,

Herr LARS HENRIC BACKMAN,

Rectoren vid Trivial Scholan i Uhleå,
Wälärewördige och Höglärde

Herr Mag. JACOB SALMEN.

Notarien vid Dom Capitlet i Åbo,
Ädle och Höglärde

Herr Mag. ABRAHAM FROSTERUS.

Kyrckioherden wid Församlingen i Cajana,
Wälärevördige och Höglärde

Herr Mag. JOHAN FROSTERUS.

Vice Pastoren wid Församlingen i Paldamo,
Wälärevördige och Höglärde,

Herr SIMON APPELGREN,

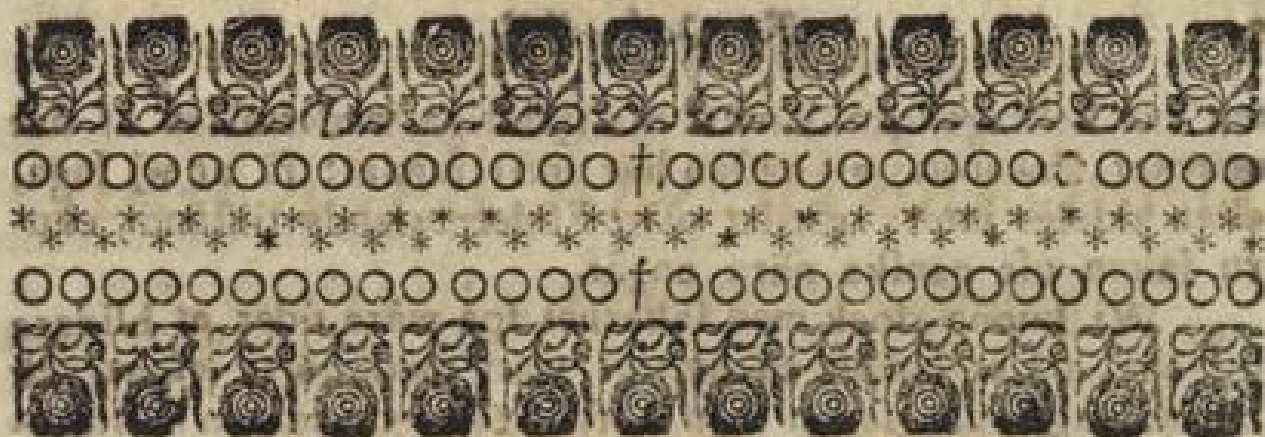
Min Gunstige Cousin.

Samtelige mine Synnerlige Gynnare.

Till vedermäle af min erkänsla för ertedd gunst,
upoffres Eder, Mine Gynnare, detta Academiska
arbete, med tildönskan af all jordisk och himmelsk Lyck-
saligbet.

Mine Gynnares

Edminke tienare,
ERIC GASTREN.

FÖRETAL.

I Bland de hinder, som här intil legat wår Hushållning i wägen, kan billigt räknas okunnoghet och mörcker, hwaruti wi lefwat i ansende til wårt Fäderneslands läge, des naturliga lynne och beskaffenhet. Ty så länge man icke har sig noga bekant en orts tilstånd och des naturliga skick och förmåner; så kunna ei heller medel påtänckas, som äro tjenlige, och låmpa sig til des vidare upodling och hushållningens förbättrande. Naturen har icke heller jämt tildelat alla orter sina häfwor, utan det ena landskapet mer, det andra åter mindre fördelar, och det ena godt förråd på det, som et annat åter saknar: fordras altså olika hielpredor och medel til at underhielpa naturen, som icke altid sielfmanc frambringat sina alster. Ibland de förnämsta medel til et lands ophielpande äro snille och konst, hwilka i ansende til landets olika tilstånd på olika sätt förhålla sig til des uprättande, och på hwilka grundfästen wår hushållning ganska mycket beror. Om desse hielpemedel skola bidra til hwar och en orts särskilte hushållnings upkomst, så är owedersfäjeligit, at en noga kundskap om ortens egenteliga natur och egenskaper m. m. bör förutgå, och dertil bana wägen. Men erfarenhe-

ten har beklageligen lämnat oss tydeliga wedermälen af det mörcker, hwaruti wi nästan här intil famlat; så at wi söga, eller aldeles intet, wärdat wårt Fäderneslands tilstånd, ehuru saken oss ganska nära angät.

Wi kunna dock med säkerhet spå wåre tider et blidare utseende, då et landet så nyttigt warf med större eftertryck börjat angripas, sedan man blifwit öfwertygad om nödwändigheten och nyttan af wårt Fäderneslands rätta kännande. Högtansedde samhällein, wittre och i hushållnings konsten i karpfynthe män, som Fäderneslandets wälfärds befrämjande haft til ögnamåle, hafwa ock för detta förestält nödwändigheten af Fäderneslandets kännning, och wist huru mycket den allmänna wälfärden deruppå beror, samt at hushållningen ei kan bringas under allmänne och oryggelige reglor förr, än man på det nogaste gjort sig underrättad om hwar och en orts tilstånd och beskaffenhet m. m.

Af kärlek för min födelse ort, har ock jag, då jag är sinnad at utgifwa mit andra Academiska lärospån, fram för andre ämnen utwalt detta närwarande om CAJANA-BORGS-LÄN, och i synnerhet om dess hushållning; på det jag hälfst til någon del måtte lägga det allmänna under ögonen detta Landets lynne och beskaffenhet, samt inwånarenas näringar, och underhielpa den brist af underrättelse härutinnan, som hos måsta delen af mina Landsmän alt härtills haft inrymme. Et så aflägit, eller ytterst wid Swea gräntför belägit land, har icke heller annars kunnat, än undgå sina Landsmäns åtancka; erfarenheten intygar jämwäl, det denne ort warit så aldeles i mörcker inwefwad, at den knappast mer än til namnet warit dem fläfstom kunnig.

Jag widgår gierna, at uti denne Beskrifning saknas mycket, som jag dels för tidens korthet, som ei tillätit mig, at så noga nagelfara alt, som sig bort, och jag welat, dels ock för widlyfthetens undgående, som mina omständigheter mig pålägga,

lägga, nödgats utelämna: Men här af torde likwäl wåre hushållare gifwas tilfälle, at fästa sin estertancka på denne ortshushållning och dess förbättrande.

Emedan alla Läsare icke kunna wara af enahanda tycke och smak, så är det ock säfångt af mig at wänta, det detta Arbete blifwe blott enahanda omdömme underkastat. Dock smickrar jag mig med det sägnefamma hopp, at alla de, som allmänhetens wältrefnad hafwa til systemål, ei lära med widrigt öga anse desse få bläder.

§. I.

Efter som det hålles för en dags sanning af alla, som skrifwit och talt om språk, samt deras lynne och beskaffenhet i första tiderne, at de med tiden äro wordne ordrikare; men gåt med dem, som med all annor menskelig kundskap, i början helt smått och fattigt til; så at med et enda ord fast många i handel och wandel förekommande ting blifwit betecknade: Så förmodar jag mig wid beskrifningen af Cajane Land någorlunda stå at ursächta, om jag ei annats, än igenom biwägar har kunnat finna igen rätta stamordet til det namnet; hälst så många *notioner* äro, som under tiden hålles för *simplicia*, från hwilka alla, ordet som frågas om, wid första påfendet tycks skola kunna leda sin härkomst.

Jag wet at *etyma* äro af åtkillige få olik opdickade, at de äro mera löglige, än tienlige, at fätta saken i bättre lius och ansende; hwaraf mängen tagit sig före, at anse *studium etymologicum* såsom en del af den så kallade *otiosa critica*. Men som ingen kan, utan med nöje, ställa sig en sak för ögonen, der *etymologien* och *historien* räcka hwarannan handen; hälst det är troligt, at de första *nomenclatores* icke slumpewis, utan skäligen och med moget betänckande gifwit hwar och en sak, hwart och et ting, sit egenteliga märcke:

Så är til förmodandes, hwad Cajana namnet widkommer, at när man til dess *origine* har at beropa sig uppå nuwarande ordets betydning, och finner grund dertil i sielfwa historien; lærer man ock kunna göra sig förfäkrad om den fanningen, som låter så otwungit leda sig af den samma öfwerensstämmelsen,

§. 2. **CAJANA** af *Cainus* betyder i moderspråket *virginitatis servata constantiam*, och wil hafwa inwånarena erhindrade om sina förfäders fria, men dygdiga umgängelse, den desse velat wåra tider til eftersyn lå oförmärckt förhålla. Af *Cainus* nämnes *Cainu* en Österbotninge, som Biskopen Doctor JUSLENIUS samma ord i sin ordabok uttyder. Hela Österbotn har ock fordom blifwit kalladt Cajanaland; hwarföre äfwen Konung CARL den IX i sin Konglige titel låtit kalla sig the Cajaners Konung.

Men om *Cainus* och *Cainu* äro juft de första *simplia*, hwadan Cajana fåt sit namn, är en sak, som gifwer anledning til nogare eftertancka. At Finskan och Giötskan äro af en stam i början utslächtade, det lämna oss många ord, hälst *publique* ställen och orters enahanda namn än i dag, mycken anledning at tro, om ei aldeles öfwertyga oss derom. At *Tirckar* och *Asiamen*, hwilka af wåre äldsta tiders handlings skrifware blifwa tillika ock *Vaner* nämde, warit de samma, som wår nordiska werld först *peuplerat*, samt at de samme, som satt sig ned på andra sidan om *borriska* hafswiken, blifwit nämde *Vandater*, och de som til Öster slagit ned sina bopålar, kallat sig *Vänder*; jämwäl at den ena, så wäl som andra släkten, af Scytho-Celtiska stamordet *Van* eller *Ken*, det är watn; samfält fått sit namn, der äro fast flera wittnen til både i Swerige och Venland, både i Ryssland och Norige, än ämnet gier här tilstånd at ut-

förlä-

förligare bekräfta (a). Dock som de Amazoniska kvinnor (b) hålles allmänt före vara af Vandalis et Venedis, det är, Göther och Sarmader, utsläktade, och det icke allenast är witterligt om dem, at de i Norden wistats, utan ock derjämte haft sit tilhåld wid Qwena wesi (se Rudbecks Atlantica, samt de dertil hörige Norlands Geogr. taflor) just i den neigden, som nu heter Cajaneland, och i fordom tima hetat *Kwenland*, *Konugardia*, *Amazonia*, seu *Terra feminarum*; (c) så kan ock den meningen på wist sätt tolas, at som Cajanz fått sit namn af Gudinnan Fregs så frodige och frie Vestaler, som manhaftige Sköldmöer; Så står ock både Kana, Kwen och Cajan af order *Kan* eller *Ven* så mycket lättare at leda, som flera ord gifwes i det ena, så wäl som det andra språket, hwarest åtskillige bokstäfwer, men hälst C. och K. efter Nordlänningarnes sätt at tala, blifwa *literis radicalibus praesigerade*, och dem til wärn och wärjo lika som förut planterade (d).

(a) Se de tvänne disput. som under vår Vidtfragdade Antiquarii, Professorens vid denne Kongl. Academiën, samt Bibliothecariens, Högadde Herr A. SCARINS insende har af trycket utkomne ero de *Gentis Vanorum priscis in Westrogothia sedibus part. I. pag. 24. seqv.*

(b) At Amazoniska kvinnorna ero til sin bård Gætiske Sköldmöer, komma både de in- och utlandske besdatecknare mast alla wäverens om, som om Alshilds, Hervors, Blendas, Thorborgs och andre det Rønets märkeliga hichtebragder weta berätta; (se Hans Excell. Riks-Rådet och Acad. Cancellereus Baron PALMSTIERNAS disp. de *Vera animi virtute heroica*) Dock wet man ei, om de taga saken på sin rätta fot, som tro Amazonierne i sin tid hafva varit en enskilt rådande

mera vitsord, som han lefvat just den tiden, då det bendt, som han vet förtälja.

(d) At man ber i Norden, som annorstädes i senare tider, in verbis derivativis, med en eller flera bokstafver under tiden förækt sielfva stamordet per prosthesis, figuram illam grammaticam, derpå kunde oändeligen många bevis förbringas. Til exempel kan vara nog, at Svan cygnus sejes af Van, efter det den foglen helst viftas och hamtar sin föda ur vattnet. Ut af Veden, silva sejes Svedja, exure. Holmgård kalla Ryssarne Cholmgård; Alagard, Chasgard, och Hunnerne, nostros olim conterraneos nomen de Chunnos. Så nemnes hos dem ock den äen Dvina, som läper in i hvita hafvet, hvilken i Gætska sagorne nemnes af Van eller Ven, Vina äen.

§. 3.

Den meningen, som jag om Qwenland i 2. §. andragit, stadfäster icke allenast MESSENIUS, Svecanæ historiae Parens, uti sin dedication til 15. Tom. af sin Hist. den han säger sig författat in castro Qwenlandiae Cajanaburgensi, utan påstår jämwäl vår tids wärdaste Polyhistor, Herr Biskopen RHYZELIUS uti sin *Suetbia munita* pag. 35. at Cajanland har warit den rätta och sanskylliga Amazonia, Konn och Qwenland, der de gamla Göther, när de gjort sin här-färd Öster ut åt Asien, lämnat sina qwinnor, hwilka sig emot wäldfriare der en långan tid försvarat. Til yttermera bewis andrager mehr bemälte Herr Biskopen et här ofwanföre citerat ställe af *Adamo Bremensi*, at Kong EDMUND, en son af Kong OLOF Skautkonung, frickat sin son med en wäldig här til at intaga regionem saminarum, men han blef der med hela hären förgjord af de der boende, som hade honom til men och förfång watnen förgiftat.

§. 4.

§. 4.

UTom det, som redan är anført, är ock onekeligt, at, som hela Österbotn i äldsta tiderne varit af Lappar bebodd, så hafwa äfwen denne ords äldsta inbyggare twifwels utan varit Lappar. Det kan med säkethet dömmas af deras efterlämnade bya-och Träske namn, som i synnerhet: Katterma, Mikittä, Luajerfwi, Lappajerfwi m. m. Denne mening får äfwen styrcka deraf, at inbyggarena ännu uti deras öfliga näringslätt, såsom jagt och djurfänge, ganska mycket likna Lapparna; det bylag, som gräntsar til Kufamo Lappmarck, har haft ifrån urminnes tider, och äfwen nu för tiden underhåller tama Renar, hwilka af inwånarena derstädes på lika sätt, som af Lapparna, nyttjas wid körflor, hwarom bätte fram widare skall handlas. Men om, och hwarföre Lapparne lämnat denne ort, och, som förmenes, flyttat sig til Kufamo, derom har man ingen tilförlätelig kundskap.

At det sedermera här planterade folcket härstammar ifrån Sawolax och Carelen, det bestyrcka deras medförde slächte-och tilnamn, deras dialect, Klädedrägt och Carelska runor, m. m. Wäre minneskrifter intyga jämwäl, det Glorwördigst i äminnelse Konung GUSTAV den Ista påbudt, det denne ort med nybyggare ifrån Carelen och Sawolax samt Siökanten skulle förses, hwilket Påbud äfwen af Konung CARL den IX. blef förnyat, och landet med flere inbyggare ifrån Carelen och Sawolax förökt.

Eljest har gemene man här i orten öfwer alt en gammal saga om det så kallade *Metelin waki*, eller et Röfwarepartie, som fordom i skogar och ödesmarcker härstädes skal tilhållit. På flera ställen i orten skola än finnas stora gropar eller Kulor i jorden, som utwisa, hwarest desse röfware haft sina boningar och sig undangiömt; dessemellan hafwa de plundrat och mördat hwem de öfwerkommit. Men man får ingen den ringaste esterrättelse af inbyggarena i orten,

ten,

ien, hwad slags folck de warit, och hwad tid, huru länge m. m. de på detta fattet fortfarit och sig undandölgt. Dock lära de icke warit någre efterlämningar af Lappar, icke heller Ryssar, utan närmare (hwilket ock sielfwa ordet *Metelin Waki* tyckes gifwa tilkänna) af de uprorsmakare, hwilka i Finland upfat sig emot Konung CARL den IX, då Han förjagade Konung SIGISMUND. Mig har ock blifwit berättat, at ifrån Muhos Kyrckan åt söder wid gränsten emellan Uhleå-och Limmingo Sockn än skola synas lämningar qwar efter en af grästen murad wall, som liknat en borg-gård, hwarest dessa *Metelin Waki* åfwen skola haft sit tilhåld. Högden eller kullan, hwarest Borgen stadt, kallas af inbyggarena *Metelin Waara*. I Sotkamo Sockn finnes ock en backa, som efter dem kallas *Metelin Maki*, hwarest de föregifwes i många år hafva sig undanstuckit. Omfider har dock Allmogen gaddat sig tilhopa, och upfökt deras kulor och nästen, samt dem aldeles utrotat.

§. 5.

C*Ajanaborgs Län* är belägit uti norra delen af Österbotn, och begriper under sig *Cajana Stad*, jemte *Paldamo* och *Sotkamo Socknar*. Härunder hörer et ganska widsträckt land, som dock til en stor del är obebodt och oupoladt. Naturen har med en Landtrygg, på Finska *maanselke*, omgifwit landet til Öster, Söder, och Sydväst, och derigenom i Öster afskildt det ifrån Ryssland, i Syd-Syd-Ost ifrån Carelen, och i Söder och Syd-Wäst ifrån Sawolax, eller *Cuopio* och *Idensalmi Socknar*. Ifrån denne Landtrygg leda åtskilliga bäckar och strömmar sit ursprung, som dels inflyta uti *Cajana Län* och *Uhleå träsk*, samt derifrån vidare til *Botniska hafwet*, dels ock i Öster i *Ryssland*, och åt *Ryska Staden Kemi*, eller *hwita hafwet*, i Syd Syd-Ost i *Pielisjärwi*, och i Söder-och Sydväst i *Idensalmi träsket*. Rå-

B

och

och gränfeskilnaden emellan detta Län och benämde grannar stödjer sig ock gemenligen på watuloppet, i synnerhet med Ryssland; hålft Ryssarne för detta med flit affskaffat och undanrögt merendels alla gamla råmärken, under det de den ena skogstrachten efter den andra inkräckta sökt.

Detta länet innefattar uti sig många dels högre och nog långsträckt, dels ock lägre berg och backar, sandåsar, höjder och kullor. Dock är landet merendels slätt och jämt, och finnes jämwäl på de högsta kullorne sådan marck, som til åker kan uptagas och beredas. De här och der i landet befintelige stenbackar och stenröfen kunde ock til åkerjord upbrytas och förädlas. Här förekomma ock på flera ställen torra sandhedar, (dock med godt förråd på timmer och stockar,) och lågt liggande flacka och widsträckta, til en del tämmeligen sancka, måsar och kiärr, hwilka om de uptogos och uprödjades, som wederborde, likwäl förde stor nytta med sig. Nästan hälften af landets rymd utgiöra de här befintelige wida träsk, som falla in uti Uhleå åen, så ock de oräckneliga många insjöar utan något ut-och inlopp.

§. 6.

LAndet Ligger under en sund och hälsofam luft. Det skönies nogsamf derutaf, at här finnes åtskillige gamle män af 70. å 80. års ålder, förutan twänne bönder i Paldamo Sockn, af hwilcka den ena redan skal hunnit til 113. och den andra til 99. års ålder. Desse åro ännu tämmeligen kryge och rörlige. Den senare har i lifwet af sina barn och barn-barns-barn 90. personer; hans hustru afled först för 8. år tillbaka, som skal warit 80. och någre år gammal. Deras diät kan ei synnerligen skiljas ifrån andras, utom det de altid warit någorlunda förmögne, och äfwen under miswäxt åren ägt någon såd til lifsupphälle; så at de icke warit twungne at blott lefwa af
barke-

barckebröd. Derjemte äro de, som nästan alt folck här i orten, store älskare af miölck, hwaraf härstädes om som- maren besparas en god del til wintern; så at de mer be- hâlne hemmanen fällan äro utan furmiölck.

Utaf kall feber wet man så godt som intet härstädes; men deremot är hitlig feber, jemte håll och styng myc- ket gängle och tid efter annan hädanrycker mycket folck.

Et kraftigt wedermäle af ortens funda climat är ock folckets årliga och ansefliga tiltagande, som ställes i sol- klar dag, då äldre tider jämföres med de nyare. Under de obeskrifweligen hårda milswäxt åren 1695. 1696. och 1697. har denne ort igenom hungers nöd, hwaraf denne delen af Österbotn erfärit de ömmafte känningar, blifwit mycket utblottad på Inwånare. Sedermera, i synnerhet 1716. och 1717. har Ryssen mördad och härifrån bortfördt myc- ket folck; så at enligen följande utdrag af Mantals Läng- derne, har i desse Socknar 1725. allenast befunnits 1243. per- soner, hwilka dock genom Guds wälsignelse under 28. års tid förökt sig til 2833. personer, som utdraget af sidstled- ne eller 1753. års Mantals Längder utwisar, utom den an- sefliga myckenhet af ungdom, som tid efter annan, och i synnerhet under sidsta milswäxt åren 1736. 1737. 1739. 1740. 1741. och 1742. begifwit sig härifrån til siökanten, och de ifrån Mantals Längderna utlämnade både gamle och unge.

Utdrag af 1725. års Mantals Längder.

	Husb. och Matm.	Söner Mägar Dräng.	Döttrar och Pigor.	Torpare.	Inhy- ses.	Lös- drifva- re.	Suma Per- soner.
<i>Paldamo</i>	561	111	113	13		2	800
<i>Sockamo</i>	307	74	41	19		2	443
Summa	868	185	154	32		4	1243

B 2

Utdrag

Urdräg af 1753 års Mantals Längder

Allmogén.

Stånds Personer
och Inhyfes.

	Allmogén.					Stånds Personer och Inhyfes.					
	Husb. och Hufv. fön. få föe hemän	Bonde och Solda- te Hufv. te	Söner och Mägar	Döt- rar och Sona Hufv. te	Bolags- män och Dräng- Bakth. Karlar	Dräng- och Bakth. Hufv. te Pigor.	Summa Perfo- ner,	Hus- bönd, och Mar- mbd- rar.	Söner och Döttrar	Drän- gar och Pigor.	Summa Perfo- ner,
Paldamo	384	402	443	377	92	90	1788	36	19	31	86
Sorkamo	214	210	195	170	51	57	897	32	11	19	62
Summa	598	612	638	547	143	147	2685	68	30	50	148

Folckets årliga tiltagande kan i synnerhet afdragas af följande förteckningar öfver födda och döda, som utvisa at de föddas antal öfvergår de dödas.

Föteck-

Förteckning på födda och döda i Paldamo Sockn.

Årtal	Födde		Döde		Summa	
	Man- køn.	Quin- køn.	Man- køn.	Quin- køn.	Födde	Döde.
1749	97	101	72	86	198	158
1750	106	109	26	27	215	53
1751	115	83	37	40	198	77
1752	96	118	24	23	214	47
1753	108	107	30	19	215	49
	522	518	189	195	1040	384

Förteckning på födda och döda i Sotkamo Sockn.

Årtal	Födda		Döda		Summa	
	Man- køn.	Quin- køn.	Man- køn.	Quin- køn.	Födde	Döde.
1750	45	55	14	27	100	41
1751	61	51	30	20	112	50
1752	54	61	10	21	115	31
	160	167	54	68	327	122

Ehuru folckförökelsen på en så kårt tid warit anfenlig, så måste man dock ännu klaga öfwer brist på nödigt folck. Uti denna widt belägna ort kunde til det minsta dubbelt antal af folck emot det som här nu för tiden är, med Landets närmare uprödning i början fyselfättas; och alt der- efter som de wore i stånd til at uptaga och uparbeta de allestädes här befintelige måsar och kiärr, och annars förbättra ängarne, så wore här ymnigt tilfälle at uptaga åker; då et långt större antal af folck här wäl kunde nära sig.

§ 7.

Almogen uti detta Län är til mästa delen arbetsam och idog uti desz fysflor. Den stämmer öfwerens med Sawolax bonden och Carelaren icke allenast uti desz mästa närings sätt, utan ock ganska nära uti det Finska språkets dialect och uttalande, såfom ock uti kläde drägten, undantagandes det Cajana bonden brukar halsduk, men de andre intet. Bönderne härstädes bibehålla ock, äfwen som Carelare, barn efter barn sina wanliga slägte-eller titnamn. Uti andre seder afgå de dock ifrån Sawolax och Carelske bönderna, och likna mera andre Österbotningar. Uti sine hus äro de snygge och renlige; i mat och kläder måttelige. Dessutan äro de menlöse, kärliche, upricktige och höflige emot hwarannan inbördes, emot främmande wälwiljoge och gode Gäst-gifware. De hafwa ock altid hyft en synnerlig trohet och wördnad emot Öfwerheten, och mycken kärlek emot sina Siälaförjare.

Til växten äro de medelmättige, (♣) men derjämte af god styrcka, ock synnerligen lätta och wiga, som nogsam kan märckas af deras mycket behändiga löpande på skidor.

Under ofredstiderna, då de af sine bångstyrige grannar blifwit oroade, har i synnerhet gränse almogen å daga lagt åtskillige prof af mandom och stridbarhet, medelst det den fordom flera refor ryckt öfwer gränsen til Rysland. Til bewis härtill kan anföras det märckeliga infall, som 90. bönder år 1589. giordt til Rysland, då de om natten emot Petri dag med stormande hand intagit Staden *Candalachi* eller *Kuola*. Detta har så högt behagat Konung JOHAN den III, at Han skrifwit efter deras anförare *Veisainen*, som warit en starck och hurtig karl; på det Han skulle få se honom, och hedra honom på något sätt. Och sedan han året derpå blifwit slagen i Rysland, har Högstbemejste Hans Kongl. Maj:t skickat Ånckan föräring, samt benådat henne med frihet på hennes

hennes hemman. Efter *Vesainen* har desse Finnars Anförare varit en modig och tapper man *Clemens Ericsson*, ifrån detta Län, hwilken ock af Konung CARL den IX. blifwit efterskrefwen, och til belöning för des oförtrutna trohet och mandom med äreskäncker begäfwad. Efter hans underdånigsta anhållande har ock Hans Kongl Maj:t wid samma tillfälle samtyckt til *Cajanaborgs fundation* (b). År 1656. hafwa ock desse Cajana-boer på tre ställen slagit et antal af 1100:de Ryssar, och eröfrat 2:ne fahnor, som år 1659. blifwit skickade til Götheborg, och på Riksdagen derstädes för Glorwördigst i äminnelle Konung CARL GUSTAV presenterade (c). I äldre tider hafwa icke heller qwinfolcken härstädes låtit skrämra sig af fiendens grymhet, at tillika med mans-personer, draga i härnad, hwarom hos gemene man ätskillige berättelser ännu gå i swang.

Af riufnad höres här på orten ganska sällan; deras bodor och wisthus, i synnerhet up i landet, äro merendels utan något lås. Et heller kan man säja, at de äro til andra laster särdeles begifne.

En del af Almogen är mycket fallen för Runors diktande och siungande, som man här med flera sådane qwicka, och otroligen fintlige, samt sinrika runor, hwilka de wid wissa tillfällen qwäda, kunde bestyrcka; så framt intet desse bladen til något annat wore ämnade. Uti Hedendomen hafwa ock ätskillige widkeppelser och synnetlige plägseder inritat sig hos folcket, af hwilka nägre öfwerleswor ännu finnas här och där i landet; hwarom uti afhandlingen framdeles vidare skal förmålas.

(a) För detta Probstsen i Paldamo JOHAN CAJANUS berättar wel uti dess ennu i manuscript befintelige beskrifning öfver detta Län, at her fordoms funnits stort och groft folck, som han hållit före hafwa varit af den store Jätten

Jätten Calevas efterkommande, men intygar dock derjämte, at deras barn och barn barn ei hunnit til sådan storlek. I nyligare tider wet man icke heller at orten frambrakt någre synnerligen store, færuan den ofanteligen store Daniel Cajanus, som fæer någre år sedan aflidit i Holland; Hans skal varit 3. alnar och 3. $\frac{1}{2}$ quarter lång. Denne Cajani Fæeraldrar, hafva allenast varit af medelmåttig storlek, icke heller bar i dess stegt funnits någon besynnerligen stor. Hvad dess upfostran angår, så bar den icke varit på något sett synnerlig eller ifrån andras skiljagktig.

(b) Jemfæer beræmde Probstens CAJANI manuscript.

(c) Herom færmæles uti færrberæde Probst. J. CAJANI visitations акт, af år 1701. festo Mariæ annunciationis, som finnes i Åbo Dom Capittlets Archivo, bvaraf, så vel som af de andre i nämde Archivo besintelige handlingar, hvilka uti detta arbete kunnat tienä mig til någon uplysning, Consistorii Notarien Herr Magister ABR. FROSTERUS gunstigt lemnat mig del.

§. 8.

INnan jag skrider vidare, til at kortel. igenom löpa hwarje del uti mitt förefatta ämne, wil jag här allenast med någre ord inrycka desse Socknars Privilegier, hwilcka dem samfält äro förunte. Tilförene har detta Län warit under utskrifning, då icke allenast uti krigs-utan ock i freds tider knecktar härifrån blifwit utskrefne och utförde. Dock är Länet igenom det af Almogen år 1681. uprättade contract, som sedermera 1683. och 1686. af Hans Kongl. Maj: allernådigt blifwit stadfast, ifrån sådan utskrifning befriat; hwaremot det förbundit sig til följande 8. punkter: I:o At af hwart hemman eller rök, utom ordinarie och extra ordinarie räntorne, årligen erlägga til kronan 2. Daler Silfwermynt

mynt och $\frac{1}{2}$ Lispund torra gäddor. 2. Stadigt hålla Cajana Fästning wid macht, och til dess *defension* bygga och *reparera* hwad der kan behöfwas. m. m. 3. At i ofredliga tider utleswerera 150. Man til Fästningens besättning, så länge kriget påstår, och at den öfrige Almogen manligen försvarar gräntsen, 4. Om öfwer 3. karlar finnas i en gård, så skola de uptaga ödeshemman, antingen här eller wid Siökanten, m. m. 5. Inga öfwerlöpare ifrån andre orter emottaga, hysa eller herbergera. 6. At förbättra och wid macht hålla almåna Landswägen emellan Säresniemi och Uhleå Sochn. 7. Upbygga 2:ne Farkostar eller Lodjor, den ena af 100. tunnors drägt, den andre något mindre, med hwilka stycken, proviant: m. m. ifrån Säresniemi til Cajana kunna öfverföras, och dem med deras redskap och tilbehör ständigt wid macht hålla. 8. At, såsom af ålder warit wanligt, af hwar rök leswerera $\frac{1}{2}$ famn torr wed til Slottet, eller i brist deraf 16. öre Koppar:mt.

Detta Fögderiet är ock af ålder befriat för hela Landtågs gården, både i afrads Säd och annat, och betalar allenast enligt 1:sta *puncten* i *Contractet*, *ordinarie* och *Extraordinarie* räntorne jämte knechte lösen m. m.

De uti 3:die *puncten* omrörde 150. man, hwilka Länet blifwit förpliktadt at utleswerera til Fästningens besättning i Krigs tider, underhålles ännu jämwäl uti fredliga tider. Efter wanligheten roterar Almogen sig sielf til bemålte Manskaps utrustande och hållande, i *proportion*, efter det hemmanen äro i bättre eller sämre tilstånd. Roteringen förnyas dock åtminstone hwart 10:de år, och lämpas då efter hemmanens befintelige beskaffenhet.

Til Officerarens eller Capitainens aflöning, som commenderar och exercerar de 150. Man Soldater, utgör Almogen af hwart hemman $\frac{1}{2}$ dels tunna spanmål.

Almogen, som, til följe af 3:die *puncten* i *Contractet*,

är förbunden at uti Krigstider förswara gräntsen, har i äldre tider 2. gånger årligen blifwit *exercerad* af sin egen och färskildte Capitain, (a) intil des Capitainen wid Compagniet *Hausen* under förra ofredstiden med Höga wederbörandes tilstånd åtagit sig at allena exercera både Almogen och Soldaterna. Likaledes har ock med denne exercering af sidst afledne Capitain *WASSMAN* blifwit fortfarit in til 1733, då framledne Herr Baron och Landshöfdingen *BROOR RÅLAMB* en sådan Almogens exercering til vidare förbudt, oacktat Almogen altid den samma sielf åstundat och påtyckat. Dock wore det denne widsträckta gräntse ort och norra delen af Österbotn icke til ringa säkerhet, om de enligt Mantals Längderne här befintelige ungefär 800. ynglingar, utom husbönderne, skulle i tid i stånd sättas, at i all händelse kunna tjena til ortens förswar. Derigenom kunde äfwen undwikas, at i ofredstider hirsöra och på denne aflägsne ort med stor bekostnad underhålla någon främmande och ständig milice, hwilken likwål intet wore i stånd at göra synnerlig tjenst uti den här fallande ymniga snön; hälst den icke wore upöswad at löpa på skidor, och skulle åtminstone sakna den behändighet och färdighet på skidor, som dock ortens barn almänt innehafwa. Utom dese kunde ock bondefönerne och drängarne til större delen, så snart bullret öfwer gått, utan vidare bekostnad träda til deras hemmans arbete.

I medlertid är här nu för tiden intet det ringaste annat förswars wärck för ögonen, förutan berörde 150. Soldater med sin enda Officerare; hälst ock Slottet *Cajanaborg*, hwarom snart skal omtalas, är förstördt, som dessutom för sin belägenhet långt ned i landet, icke heller tienar til betäckning för denne ort.

(a) Se förutnämde *Probstens Cajani beskrifning.*

OM

OM CAJANA STAD.

§. 9.

Cajana Stad ligget i Paldamo Sockn 16. mil i Öster i-
från Uhleå, och ungefär 14. mil ifrån Ryfka gräntsen,
bredewid en brusande ström *Koivu Koski* kallad, som gör
et faseligit watufall (4) til Uhleå träsk.

Fästningen Cajanaborg har midt uti omtörde ström,
samt något stycke ofwan om det starcka watufallet, uppå en
liten med pälwerck omgifwen holme, blifwit anlagd af Ko-
nung CARL den IX. uppå CLEMENS ERICHSSONS tilstyrc-
kande wid år 1607. Sedermera har äldsta Riks-Rådet Ge-
neral Gouverneuren öfwer Finland, samt denne Kongl. A-
cademiens första Cancellor Herr Grefwe PEHR BRAHE, ät
hwilken i Drottning CHRISTINÆ tid, besättnings rätten
af Cajana Län, under namn af Friherrskap, wart updra-
gen, med bygnaden uppå slottet fortfarit, samt (såsom uti
Suetbia munita p. 35. förmåles) *det med starcka murar, torn,
torfvallar, batterier, redouter och spanska ryttare förwarat.*
År 1666. har Slottsbyggnaden hunnit til fulbordn.

Utritningen på slottet kan ses uti Kyrckioherden Mag. MA-
THESII *Disput. de Ostrobotnia*, hwarest äfwen om des förra
tilstånd och *stat* förmåles.

Uti förra ofreden 1716, gjorde Ryssarne sig angelägne
om at blifwa ägare af Fästningen; men Öfwerst-Lieutenan-
ten MEIRMAN stod fienden tappert emot i flera weckor, in-
til des han mäst hela besättnings manskapet hade upofrat
til ortens försvar; då han omsider accorderade sig fritt ut-
tog, samt fästningens skades-löshet, alt til des freden e-
mellan Höga Öfwerheten å bägge sidor kunde träffas och
erhållas. Men som i fördraget war efter wanligheten in-
ryckt, at 7. tunnor krut, som efter öfwergången i krut Ma-
gazin

gazinet ännu wore behåldne, skulle höra den segrande fienden til, och han emot dagtingandet fann för rådeligit, at använda samma krut til Slottets grundförstöring och ödeläggning: Så har ock händt, at Cajanaborg ur samma sin afka och grus intil närwarande dag aldrig gittat täncka, än mindte arbeta uppå någon sin vidare refning (*b*). Nu mera har Slottet efter hand så förfallit, at här allenast äro twänne rum, som ännu kunna nyttias.

Efter deras berättelse, som ännu lefwa, hafwa följande varit Hauptmänner eller Intendenter öfwer Slottet, hwilka tillika föreståt Riks-Drotzen Gref *BRAHES* friherskap: 1. *ZACHARIAS PAHLBOM* 2. *JACOB TYSK*, 3. Majoren *SAMUEL LONG*. Ibland de äldsta torde man ock få räkna en Capitaine, benämd *ERICH PEDERSON*, om hwilken Landshöfdingen *JOHAN MÅNSSON ULFSPARRE* i bref dat. den 8. Octobr. 1624. til Konung *GUSTAF ADOLPH* förmäler, och finnes infördt i Disp. de Uloa part. I. pag. 28.

Commendanten hafwa varit 1. Majoren *FORSSMAN*, 2. Majoren *CHRISTOPHER BILOV*, 3. Majoren *HENRICH GRÅ*, 4. Lieutenanten *N. SKRUF* vice Commandant, 5. Majoren *NILS SILFVERBÄGGE*, 6. Ryttmästaren *JOHAN ZATLER*, år 1716. vice Commandant. 7. Öfwerst-Lieutenanten *MEIERMAN*, som haft öfwer Commando samma år, 8. Majoren *HENRICH VIANT*, 9. Majoren *SCHULTZ*, 10. Capitain *DIEDRICH TROLIN II.* och nuwarande Capitain *CARL FROMHOLT VON KÖHLER* (*c*).

Uppå detta Slott har den namnkunniga Swenska historie Scribenten Prof. *MESSENIUS* i någre års tid varit fångslad.

År 1651. (*d*) har Staden af Riks Drotzen Gref *BRAHE* blifwit funderad. Den har ock med wackra privilegier blifwit försedd, hwilka dock til en stor del äro förkomne. At de samma, hwilka Staden nu för tiden til godo niuter, och

och den i nyligare tider äro förunte, wil jag här korteligen införa innehållet: Enligt Konung CARL den XI:s Nådiga resolution dat. Kongsöhr den 20. April. 1681. är Staden befriad för all accis, contribution, och bakugns penningar, dock deremot förbunden at betala Toll-och Mantals penningar; och at hwar och en af Borgerskapet årligen utgiör 30. dagswercken til Fästningens wid machthållande. Desutom är ock Borgerskapet förpliektat, at uti ofredlige tider tråda in i Fästningen, och förswara den samma, tillika med det manskap, som almogen dertil utgifwer. Hans Kongl. Maj:t har ock i samma nådige bref förunt Staden det $\frac{1}{4}$ Mantals skatte hemman til beittning, som framledne Riks Drotzen Gref *BRAHE* den bewiljadt. I kraft af Hans Kongl. Maj:ts Nådiga resolution dat. Stockholm d. 14. Martii 1685. uppå någre fråge puncter, som Landshöfdingen Herr *DIEDRICH WRANGEL*, i underdånighet ingifwit, är ock Staden förskont för den 33. $\frac{1}{4}$ Dal. Silf:mts afgift, hwartil förmedelst 1680. års reduction Ladugårds ägora, som Staden nyttiar til utrymme, blifwit efter Jordeboken taxerade. Til följe af samma Kongl. resolution är ock inwånarena i Cajana i Näder efterlätit Tull frihet på böö och wed. Uppå Magistratens underdåniga anförkning är Staden medelst Kongl. Maj:ts Nådiga rescript til Kongl. Commerce Collegium, af den 23. Januarii 1741. frikallad ifrån Spinhus afgiftens ärläggande. Igenom Nådig skrifwelse af den 6. Dec. 1748. til Högwälborne Herr Landshöfdingen och Riddaren af Kongl. Maj:ts Swårds Orden *GUST. ABR. PIPER*, har Hans Kongl. Maj:t täckts förünna Borgerskapet och dem som i Staden bosaste äro, at utan någon afgifts erläggande få tilwäreka bränwin af en runna fäd, och samma bränwin under marcknads tiderna minuterä och försälja. Uppå Cajana Stads wid 1746. års Riksdag *instuerade* underdåniga beswär har Hans Kongl. Maj:t uti dess Nådiga resolution af

af den 6. August 1751. i Näder täckts förordna, at jämli wäl mindre åriga prästmän af 26. eller 27. års ålder måge föreslås och antagas til Kyrckioherdar wid detta ringa Pastorat.

Efter den ordning och rang, som på Riksdagarne med Städer och deras Fullmächtige tages i acht, är denne den 105:te. Den har härtills icke warit i stånd at ensam utskicka sin *deputerade* til Riksdagarne, utan efter wanligheten utwäljer sig Riksdags fullmächtig tilhopa med någon annan af de mindre Österbotniska Städer.

Staden är delad i 4. kvarter, hwilka dock icke alla äro fullbygde. Här äro twänne längs efter Staden löpande och tre twärgator. Förr sistå ofredstiden blefwo omkring Staden af befättnings-manskapet spanske ryttare upreste, hwilka dock til någon del redan förfallit. Här äro ock 2:ne Tullar, den ena i Östra, och den andra i Wästra ändan af Staden.

Nu för tiden finnes i denne Stad allenast 49. bebyggda gårdar, förutan någre tomter, som äro under byggnad. Husen äro alla af träd.

(a) Detta fallet er ungefär 4. famnar høgt, och så brandt, at det aldrig med batar kunnat igenom faras. Derunder finnes nej någon, hwaraf man annorstades i orten ei sedt något marcke.

(b) Besee Biskopens Doctör RHYZELII Sveth, munit. pag. 35. seq.

(c) Denne underrättelsen angående Hauptmännerne och Commendanterne, har Kyrckioherden Herr Magister JOHAN FROSTERUS gunstigt mig meddelat.

(d) Detta bestyrckes af Probst, IOH. CAJANI bres af den 17. Octobr. 1692. til Biskopen GEZELIUS den yngre.

§. 10.
STraxt efter Stadens anläggning, blef ock här år 1652. en Kyrckia upbygd, som af Riks Drotzen Gref *BRAHE* med en wacker Kyrckio-Skrud blifwit försedd. År 1712. blef dock denne Kyrcka af et ströfwande Ryskt partie så til dess skrud, som annan egendom så aldeles sköfad och plundrad, at här allenast qwarblifwit i Kyrckiostocken 22. Dal. K:mt och en gammal ten Kalck (*). Efter Slottets olyckliga öfwergång, har åter denne Kyrcka fallit Fienden til byte, samt blifwit aldeles i aska lagd. Sedermera är en wacker Kors-Kyrcka af trä år 1734. i östra ändan af Staden på det förra stället upbygd, hwilken dock i brist af medel härtills ei hunnit til fulkomlig bygnad; dertil synes icke heller framdeles något färdeles hopp. Dock skattar sig Församlingen mångfalt lyckelig, i hänfende til den Kongl. gåfwa, af 1200. Dal. K:mt, som Hennes Högst Saliga Maj: Drottning *ULRICA ELEONORA* Allernådigt tåkts denne Kyrcka förära. Med desse penningar äro en wacker förgyld Silber Kalck och pateen, samt kostbar Mäshaka upkiöpte, hwilka til ewigt äminne prydas af Högstbemälte Drottning Höga namn. Här äro 2:ne små klockor, af hwilka den större nyligen blef upkiöpt.

Församlingen förestås af Kyrckioherden ensam, som tilika bestrider Slotts-Predikants och Pædagogfysflan. Kyrckioherdar hafwa härstädes warit följande. 1. *THOMAS N.* 2. *JACOB PETRI TEUDSCHOVIVS* Uloensis, år 1648. Slotts Predikant, och 1654. Kyrckioherde. 3. *JOHAN ANTILIUS*, död 1704. 4. Mag. *GABRIEL CAJANUS*, Kyrckioherde 1704. Har år 1712. blifwit af det Ryska partie, som upbränt Kyrckian, illa färad, och kort derpå afidit. 5. Efter freden har *ANDERS HILDEEN* ifrån 1721. föreståt denne Församlingen såsom vice Pastor, intil dess han år 1726. för sina förseelser blifwit afsat. 6. Mag. *ISAAC ROTHOVIVS* ifrån 1727. til 1733, då

då han blifwit transporterad til Eura Pastorat i Finland.
7. LARS HENR. BACKMAN har först warit Collega i Uhleå i 6. års tid, sedan ifrån 1734. Kyrckioherde härstädes til 1746; nu mera Probst och Kyrckioherde i Sorikamo. Den 8. och nuwarande är Mag. JOHAN FROSTERUS.

Ingen ordentelig Rådstuga är härstädes, utan för några år sedan upkiöptes med Stadens allmänna medel til detta ändamål en tämmeligen wäl bygd gård i wästra ändan af Staden, hwarest nu för tiden det wäckrafte rum nyttias til Rådhus. Ifrån första foundation har Staden haft sin egen Magistrat: neml. 1. Borgmästare och 4. Rådmän, af hwilka sednare en hwar sit är förer *Præsidium* i *Accis* Rätten. Notariens fyssta förrättas af Borgmästaren. Magistratens under-betiening är här 1. Casser, 1. Fiscal, och 1. Stads-tienare. Uti Stadens sigill står Slottet i en brusande ström, och omkring läses desse orden: *Sigillum Civitatis Cajanaborg*: 1727. Följande hafwa warit Borgmästare 1. Häradshöfdingen JOHANNES CURNOVIVS, 2. Häradshöfdingen NICOLAUS PETRELIUS, 3. Capitain CHRISTIAN GISSELKORSS, 4. JOHANNES HOLST, 5. Krono-Befallningsmannen JOHANNES TAMMELANDER, 6. JOHAN JOHANSSON TAMMELANDER, 7. och nuwarande min K. Fader MATTHIAS CASTREEN.

År 1652. har ock här i Staden af bägge desse Cajana Socknar en Scholstuga med 2:ne kamrar blifwit upbygd, (b) hwilken Staden warit förbunden at hålla wid macht; (c) men 1712. har den af Ryssen blifwit upbränd, (d) och sedermera har ingen ordentelig Scholstuga här blifwit inrättad. Pædagogier hafwa här warit: 1. THOMAS HENRICE UHLANDER förordnad til Pædagogus 1654, affatt ifrån Prästa ämbete och lägenhet 1660. 2. ANDREAS SAMUELIS CAJANUS. 3. ANDREAS ANTILIUS. 4. SAMUEL PETRELIUS död 1704. 5. ANDREAS HILDEEN 1707. förordnad til Pædagogus, war derwid til 1714. 6. SIGFRID CARLENIUS blef död
fört

förr än han tilträdde fyllan. 7. OLAUS JUNNELIUS har derjämte varit Nådars Predikant härstädes (c). Pedagogus har tillföre haft i lön 30. Daler Silfwermynt, och Paldamo samt Sotkamo Socknars diekne penningar. (f) Nu för tiden niuter Pedagogus, hwilken (såsom redan ofwänföre är förmält) tillika är Kyrkioherde och Slotts Predikant, i lön allenast 20. Daler Silfwermynt och hälften af Sotkamo Sockns diekne penningar.

(a) Se Probstens ERIC CAJANI visitations act af den 24. Januarii 1713.

(b) Jämför det uti näst föregående §. citerade Probst. J. CAJANI bref til Biskop GEZELIUS, af den 17. Oktobr. 1692.

(c) Heruppå gifves Landshæfdingens LORENTS CREUTZ resolution af den 7. Februarii 1708, som jämväl finnes i Consistorii Archivo härstädes.

(d) Herom kan ses förut citerade Probst. ERIC CAJANI visitations act.

(e) Vid Pedagogernes upräcknande har jag sælgt Adjunkten PEITZII manuscript om Österbotniska Prästerskaps Slägt register, som nu finnes i Consistorii Archivo.

(f) Om den lön Pedagogus har tillföre haft åtniutit, særmler Probst. J. CAJANUS uti det förutnemnde bref til Biskop. GEZELIUS.

§. II.

Jag wil allenast med några ord här omröra de hårda öden, hwaraf denne Stad tid efter annan erfärit swåra känningar. Förutan det Staden, såsom ock det omkringliggande landet, hwarom uti 6. §. något är emrört, under de swåra misswäxt åren på folck anseelig minning haft, så at år 1697. här ei funnits flera, än 10. Inwanare; (a) har den

ock år 1712. af et partie Ryska Kossaker, som ifrån *Kexöholm* oförset infallit, til en stor del jemte Kyrckan, hwarom förut är förmält, blifwit illa plundrad, och Scholan tilika med de bästa huus i Staden upbränd: då ock någre Inwånare måst undergå en wäldsamlig död. Kort derefter år 1716. wid Slottets öfvergång blef ock Staden af fienden belägrad och aldeles i aska lagd. Inwånarena, som tagit sin tilflycht til Slottet, at enligen ordres förswara det samma, blefwo efter belägringen twärtemot betingandet dels til fånga tagne och bortförde, dels ock ibiäl slagne. Sedermera har ock denne Staden fått kännas wid de här i landet tätt på hwarandre infalne många misswäxt år, som förwällat, at många inwånare nödgats lämna sina gårdar, och flytta sig på landet. År 1742: då Kemi-jemte Cajana Compagniet låg här i Staden, grasserade rödfoten härstädes, och hädan ryckte mycket folck. 1743. under sidsta Ryska tiden, då i förstene om wintren någre 100. man Kossaker, och sedan emot sommaren lika stort antal af Soldater woro här inqwarterade, utstod Staden åtskilliga beswärligheter så i ansende til skiutsfärder, som utskylder m. m.

(A) Detta bekræftes af Kyrckiof. JOH. ANTILII bres til Consistorium i Åbo af den 24, April 1697.

§. 12.

EHuru Staden intil Ryska belägringen warit bebodd af ungefär 100. Inwånare, af hwilka en del warit något förmögne; så har dock år 1725. här befunnits allenast 24. fattige, och merendels ifrån Ryska fångenskapet hemkomne Inwånare. Ifrån sidstnämde årtal, här dock folcket förökt sig, såsom följande utdrag af 1753. års Mantals Längd utwisar, utom barn och dem, som för sin ålderdom m. m. ifrån Mantals Längderna äro utskutne.

Utdrag

88 10 88 22

Utdrag af 1753. års Mantals Längd.

Hus- bönder.	Matt- möd- rar.	Söner och Mågar	Döttr. och Sön h.	Drän- gar.	Pi- gor.	Summa
49	39	8	13	10	16	135

På det Stadens tiltagande på folck desto bättre måtte skönjas, vil jag här anföra en förteckning öfver födda och döda ifrån och med år 1733. til och med 1753.

Årtal	Födde		Döde		Summa	
	Man- køn.	Qvin- køn.	Man- køn.	Qvin- køn.	Födda	Döda.
Ifrån och med 1733						
til och med 1743	52	58	44	37	110	81
1744	5	3	2	2	8	4
1745	2	6	1	4	8	5
1746	2	4	1	5	6	6
1747	4	3	1	4	7	5
1748	4	4		4	8	4
1749	1	4	10	12	5	22
1750	11	3	3	6	14	9
1751	2	11	3	4	13	7
1752	4	5	1	6	9	7
1753	5	9	1	1	14	2
Summa.	92	110	67	85	202	152

S. 13.

NU fordrar ordningen, at man äfwen tiller beskaffenheten af Stadens närings fatt. Alt sedan förra ofreds tiden har Staden intet kunnat uplifwas til den högd af sin wälma-

wälmågo, hwarwid den dock kort för belägringen sig befunnit. Orsaken dertill hafwa varit de bistra öden, som den tidt och ofta erfarit.

De ganska få ifrån fångenskapet hemkomne Inwånare hafwa i långliga tider ingen handel idkat, icke heller något annat närings sätt, för utan det de haft något litet åkerbruk, och at de med arbete hos bönderna förtient sig födan; sedan hafwa somlige förmedelst Krögerie eller Öls och Bränwijns säljande, i synnerhet under Mareknads och flämmings tiderne, börjat något at förkofra sig. I nyligare tider har ock en del af Stadsens Inwånare begynt med tiärrubrännande, hwartil Stadsens widsträckta utmarck gifwit dem godt tillfälle. Tiärran förslas sedan längs Uhleå ån, om Sommaren med båtar ner til Uhleå, och försäljes der sammastädes til 12. å 15. Dal. Kmt tunnan.

I desse åren, då Ryska handeln igenom Höga Öfwerhetens högwise förordnande blifwit inskränckt til Cajana, hafwa någre af Borgerskapet, dels med egna medel, dels ock med andras förlag, ophandlat af Ryska handlande någre 100. Lispund Lin och garn, som de sedan til Torneå, Brahestad och Gamle Carleby nedförslat, och der försält. Denne Höga Öfwerhetens hälsofamma inrättning med Ryska handeln, är nu för tiden det endaste medel, hwaraf denne näringslöse Stad, med trygghet wänttar sin förkofring. Wore äfwen önskeligit, det inga egennyttiga affichter ei heller framdeles skulle rubba en så gagnelig och wäl grundad inrättning. Allmänheten har ock en mycket känbar fördel häraf, hälst Lurendrägerier härigenom til en stor del kunna hämmas, hwilka annots på denna gränse ort swärligen stode at förekommas.

Twänne mareknader hålles här årligen, den första om hösten Larsmåsse widen, som hölts tilföre Johannis tid, men blef igenom Kongl. Cammar Collegii bref til General

Majoren och Lands-Höfdingen Herr Baron *LORENTZ CLERCK*, af den 11. Maj 1709. för Uhleå Borgerfkapets och Allmogens större beqwämlighet flyttad til belagde tid. Andre marcknaden hålles om wintern Kyndersmäffo tiden. Marcknaden, i synnerhet om wintern, är här anfenlig; den besökes af *Uleå, Brabestadi, Gamle-Carleby, NyCarleby*, och understundom af *Wasa* och *Christina-Borgerfkap*, som med sig föra Tobak, specerier m. m. så ock af den här i kring liggande Allmogen. och i synnerhet af *Carelare* och *Sawolax* boar, hwilka hitföra allehanda skinwaror, gräwerck, smör och talg, hampa, lin, m. m. En myckenhet af Ryska handlande, ifrån *Repola, Pyhaniemi, Wuckkiniemi, Ryska Kemi, Sordawalls Kargapol*, och under tiden ifrån *Archangel* infinna sig ock wed marcknaderne härstädes med lin, hampa, garn, allehanda lärfter, läder, stöflor, handskar, m. m. så ock med et slags lax och sill, som om wintern hitföres nästan färsk ifrån hwita hafwet (a). Dock hafwa marcknaderne för belägringen warit här långt anfenligare, då i synnerhet om wintern handlande ifrån *Wiborg, Åbo*, och de flästa Österbotniska Städer, samt ifrån ätskillige Ryska orter, med allehanda waror sig infunnit.

(a) För nästl. år 1753. bar Ryska tullen bestigit sig til 997. Dal. 26. öre S:mt Och Landt tullen, sedan betieningen blifwit aflænt, 532. Dal. S:mt

Hwad nytta och fördel deraf skulle tilflyta icke allenaft detta Cajana län, utan ock i synnerhet *Carelen* och *Sawolax*, om denne Stad kunde ifrån sig röfr ophielpas, och til åtnjutande befordras af de förmoner, som naturens den ämnat, kan en och hwat snart finna. Det är nog samt bekant, huru *Carelaren* och *Sawolaxboen* nu för tiden på en 50. å 60. milars wäg, nödgas om wintern med stort besvär

fwär omkostnad och tids spillan, försä sina waror til nästa köp Stad, då Stads resan til Cajana wore långt dragligare och kortare, allenast de der hade affättning på sine waror och sige alla förnödenheter. Inwånarena i detta widtbelägna Län hafwa fullan den förmån, at de kunna med trebördings båtar, som bära 10, 12. å 15. skeppunds wigt, under sommarmånaderna, igenom många häftiga forfar sin tjära och andra waror til Uhtea afföra; men det kan dock icke ske utan landbrukets största wanhäfd, hälft öfwerbyggarena på en sådan Stadresa nödgas använda 2. å 3. weckors tid, och äro twungne, at göra flera sådane resor om sommarn, emedan de ei på en gång igenom desse torra strömmar kunna få fram alla sina waror.

Om altså denna Stad på något sätt skal kunna uprättas det omkring liggande landet til märckelig hielp och stöd, så torde dertil ganska mycket bidraga, om en segel led emellan detta Län och Carelen, samt Sawolax skulle befordras. I brist af en sådan segelled förfäljes, (tör hända) allenast ifrån Pielisjärwi Sockn til Rysland årligen 60. tunnor smör och 300. lispund Gäddor, som eljest skulle falla til Cajana. Huru mycket ifrån andre Carelske Socknar dylika waror til Rysland oförmärckt kunna föruttras, är här af lätt at aftaga. Carelen och Sawolax hade ock af denne farled en oskattbar fördel, hwilket deraf endast är at aftaga, at detta länet, såsom uti 4. § är omrört, igenom en landtrygg är affkildt ifrån Carelen, och Sawolax; hwatföre Carelska och Sawolax bönderne, så framt de wilja besöka höstmarcknaden i Cajana, nödgas nu för tiden ifrån den ort, der bärleden slutes, med stort beswär öfwer Landtryggen släpa sina waror til nästa farwatnet på denne sidan, och sedan härstädes med frachtbåtar sig vidare framhielpa; då likwäl sielfwa naturen til en ren farled tycks gifwa en synnerlig anledning. På det
faken

faken måtte blifwa tydeligare, och at deraf må ses, på hwilka ställen en durchfart ifrån Sawolax Lands-Höfdingedömet til detta Län lindrigast kunde öppnas, wil jag här meddela en kort beskrifning öfwer landtryggen; som ikiljer Cajana län ifrån Carelen och Sawolax. Det ifrån Willmanstrand igenom hela Sawolax och Carelen flytande wida Sawoträsk, eller Siön Saimen, med åtskilliga desfs grenar, sträcker sig med desfs höggra gren igenom Pielisjärwi til Salmis by i Nurmis Capelgiärd, hwarest möter en liten åå Haapajoki kallad, som leder sitt watten på 2. nya mil up ifrån södra ändan af Maanselän suo eller kärret, hwarest watskiftet är wid gränsen af Sotkamo Sockn. På $\frac{1}{3}$ mil när södra ändan af Maanselänsuo, eller der som Haapajoki tager sin början, har en annan wattuådra, Maanselänjoki kallad, ifrån benämde kärr eller Maanselänsuo, och desfs Nordwästra ända sitt utlopp, och löper på 1. milswäg igenom någre små träsk in uti Kiandojärwi uti neder Sotkamoby; derifrån sedan en ren båtled går igenom Kiando- och Nuasjärwi på 4. nya mil in under Cajanaborg. Skolandes omralte Haapajoki, såsom ock Maanselänjoki in til desse tider under påstående wårflod och i wätare Somrar med 1. $\frac{1}{2}$ à 2. laster såd lastade trebördings båtar igenom faras kunnat, men i torrare tider kan swårigen en tom twåbördings båt allestädes framkomma; hwilka åar utom desfs med deruti infalne wrak och stöckar nu mera skola mycket fångde blifwit. Desse strömmar kunde dock utan synnerligt beswär uprännas, och wore äfwen giortligt, at upgräfwä en canal igenom omrörde kärr; hälst det som redan är anfört, ei är öfwer $\frac{1}{2}$ mil långt. Desfs förutan skal ock på detta kärret upwälla en källa, som i synnerhet om wäten gifwer ifrån sig watten, så at små rännlar eller wattu ådrar derifrån skola rinna, eller formera den ena gren til Maanselänjoki, och den andra

dra til Haapajoki. Skulle konsten här något understödja naturen, så wore en så högt angelägen sak snart wunnen.

Den wänstra armen eller gren af förenämde wida Sawoträx eller sjön Saimen sträcker sig igenom Cuopio-och Idensalmi Socknar, och ändas wid Wieremänpä, under Wieremänby på 2. $\frac{1}{2}$ mil uti Wäst-nordwäst på denne eller Österbotniska sidan om Idensalmi Kyrkia, och wid gräntsen emellan Idensalmi och Saresmäki byn i Paldamo Sockn. Til nämde Wieremänpä löper en smal åå, kallad Wieremänjoki, som faller på 1. $\frac{1}{2}$ mils wäg ifrån Salahminjärfwi; denne åå kan til 1. mil i flod watten med lastade trebördings båtar igenom faras, men i torrare tider allenast med toma twäbördingsbåtar. Den öfrige tredie delen eller $\frac{2}{3}$ milen af denne Wieremänjoki, som eljest kallas Murrenrusjoki, blifwer ifrån Kyhjenkoski allt mer smal och grundare, samt för några branta steniga forssar aldrig warit navigabel. Ifrån omtalte Salahminjärfwi, som hålles för 4. å 6. famnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, börjas landswägen, den på 1. mils wäg intil Hellemönjärfwi består mäst af torr marck och höglänt sandhed; dock skall en liten bäck til $\frac{1}{2}$ mil krok förbi denne sandhed rinna ifrån Hellemön-til Salahminjärfwi. Hellemönjärfwi säges wara ungefär 3. å 4. famnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, som widtager en måssa af $\frac{1}{16}$ mils längd wid Rahajärfwi, som likaledes för 3. å 4. famnar diupt upgifwes. Til Rahajärfwi infaller en liten bäck, som leder sitt watten, först på $\frac{1}{8}$ dels mils wäg igenom en måssa ifrån Maanselänlämpi, och vidare på $\frac{1}{16}$ mil, ifrån Haapasuomäsan eller kärret hwarest wattuskiftet är, $\frac{1}{8}$ mil på andra sidan om Saresmäkibyn. Detta kärret eller Landtryggen är allenast 3. musqvett skått långt, och med dess ymniga källs ådrar, gör redan en början til de, dels åt Idensalmi sidan, dels ock åt Paldamo och Uhleå träsk, ned flytande bäckar och watuådrar. Ifrån wästra sidan af
denne

Denne Haapasuo rinner en liten bäck allenast uti wår-och höstflod på $\frac{5}{7}$ dels mil igenom några måsar, til et litet och ia emot 2. famnar diupt träsk Saarijärwi, nordost ifrån Saresmäki byn. Ifrån detta träsk utfaller en dels smal och grund, dels åter bredare och något diupare, samt stenig och itrider bäck, på 1. $\frac{1}{2}$ mil til Wuolijoki; igenom hwilken åå på $\frac{1}{4}$ mil lastbåtarne til Käkilax wiken, och Uhleå träsk altid kunna utkomma.

Til förrutnämde gren af flön Saimen faller än en något diup och bred åå, Matkusjoki kallad, wid Salmis byn $\frac{1}{4}$ dels mil i söder om Identalmi Kyrckan, i nord nordost ifrån Cajana Län; hwilcken åå på 1. mil leder sit watn ifrån Sängjärwi träsk, der de refande med lastade trebördings båtar altid skola kunna framkomma. Til detta Sängjärwi löper åter en smalare åå Sangjärwjenjoki kallad, igenom några små skogs träsk, ängar och måsar, på 1. mils wag ifrån twänne in wed hwar andra belägne, och tilsamman $\frac{1}{7}$ dels mil långa så kallade Wenäjänjärwi träskten. Denne Sängjärwjenjoki kan de flästa årsens tider allenast med twäbördings båtar up-och ned faras. Til desse Wenäjänjärwi träsk stöter en ännu smalare, och allenast i flod-watn höst och wår med twä bördings båtar någorlunda resbar bäck, som jämte twenne små steniga forssar, genom måsar, och dels torrare platser, på $\frac{1}{2}$ mil faller ifrån Sukenajärfwi, hwilket är ungefär af 6 famnars diuplek, och $\frac{1}{2}$ mils längd. Detta Sukena-järfwi leder sit watn genom en liten bäck, ungefär på $\frac{1}{2}$ mil, hvarest äfven en liten forss förekommer, ifrån Pyöryänjärwi, som är wid pils 1. famn diupt, och $\frac{1}{4}$ mil långt, och til hälften lyder under Sawolax och Cajana Län. Til Pyöryänjärwi faller en liten med Skog bewuxen watuådra, igenom Ahveroisfen etälä suomäsan, på $\frac{2}{3}$ mil, ifrån et litet, eller til 3 muqwert skott långt, men 3 a

4. samnar diupt träsk, Ahveroifen Lampi kallat, der Ahveroifen maanfelkä suo, eller Landstryggen vidtager. Denne Landstryggen är eljest lågländt, men likväl på detta stället, emellan Ahveroifen Lampi och Yli wuottojärwvi $\frac{1}{2}$ mil öfwer. Här ifrån faller vattnet ei allenast i sydwäst uti ofta-nämde Ahveroifen Lampi åt Idensalmi sidan; utan ock i Nord-ost åt Paldamo uti Yli-wuottojärwvi, som har 2 a 3 samnars diupt watn, och är $\frac{1}{2}$ mil långt. Derifrån rinner en smal bäck, som för detta kunnat uti wår- och höst floden med båt nedfaras, men är nu för tiden med widbuskar öfwer-wuxen, på $\frac{1}{2}$ mil in uti Alavuottojärwvi, som jämväl är $\frac{1}{2}$ mil långt, och i a 2 samnar diupt; derutur sedan Wuottojoki på $\frac{2}{3}$ mils väg, mäst igenom ängar och måfack-tige orter, samt efter fyra små steniga forllar, som allenast uti flod watn höst och wår kunna med två-bördings-båtar igenom-faras, flyter ned uti Wuottolax wiken och Uhleå träsk. (A)

Af det som således anført är, kan liusligen skiönias, at en farled emellan Sawolaxska Höfdingedömmet och detta län, skulle igenom någondera af desse ställen möjeligen kunna inrättas. Jag lämnar til Höga wederbörandes och andras mögnare och nogare undersökande och skärskådande, hwilken dera af desse leder kunde lindrigast öppnas och up-ränfas. Dock torde farleden emellan Carelen och Sackamo Sockn förefalla aldri minst löstäm och beswärlig; hwilken derjemte torde wara nödwändigast, och borde aldri först befordras. Skulle arbetet delas Inbyggarena emellan under en kunnig hands anförande, så hade de den minsta kännning deraf. Sedan kunde efter hand endera af dessa nyssnämde farleder ifrån Idensalmi eller Sawolax til Uh-leå träsk uprénfas.

I medlertid, innan detta wärckställes, wore wäl, om Inbyggarena på desse trackter blefwo wahne, at beriena sig af sådane näfwer båtar, som Herr Candidaten *And. Cby.*

Cbydenius beskriwit i sin gradual disputation under Herr Präsidis infende, och demde i Norra America boende med så synnerlig fördel nyttia wid dylika ställen, som desse omtalte; och på ån wärre, och hwilka så lätt kunna bäras öfwer land.

Det wore äfwen görligit, efter det mig blifwit berättat, at ifrån Carelen igenom Sotkamo til Cajana inrätta en Landswäg; hwar af icke allenast Cajana Stad, utan ock Carelen hade en stor nytta och förmån. Då skulle Carelaren til Cajana höstmarcknaden derigenom kunna införa sin boskap, hwar på han dock nu för tiden har ingen eller ringa affättning; detta är som wäller, at boskaps skötseln är nu förtiden snart sagt aldeles i wanhäfd hos Carelaren.

Det förnämsta medel, hwarigenom denne Stad kunde uphielpas, tyckes wara, om den unnades nederlags frihet i Uhleå; eller at Cajana borgerkap finge betiena sig af Uhleå Stads hamn, at derifrån med sine egne fartyg eller jagter affegla til Stockholm. Uhleå skulle derigenom intet komma at lida, emedan den utom dess hade tilräckeligt land under sig. Men så länge denne Stad nödgas sakna en sådan fördel, så lærer den näppeligen hinna til någon färdeles wälmågo; hälft winsten för de waror, som den til Uhleå handiande skulle affätta, torde wara ganska ringa. Härigenom skulle äfwen åtskillige medel faste ifrån andre Städer, hwarest de för de handlandes myckenhet, hwareken finge inrymme eller fåge sin utkomst, läckas at fätta sig neder här i Staden.

Ehuru handtwärck och handa slögder äro de grunder, hwar på en Stads tilwäxande sig stödier; så hafwa dock så nödwändiga inrättningar härtills i denna Staden saknats. Borde fördenkul här sådane inrättningar, slögder och närings medel anläggas, som skulle passa sig med dess naturliga skick och beskaffenhet. Ibland sådane inrättningar härstädes skulle *Tobaks Fabriken* ei synas otienlig; hälft och *Tobaks plan-*

teringar redan allenast på några års tid i Carelen få lyckats, at de, utom sitt eget behof, kunna förytttra något til Ryska Carelen, hwarom Herr Candidaten *Aurenius* i dess under Herr Præses utgifne disput: *om det som bär i acht tagas vid en Stads anläggning*, p. 17. förmält. Förutan det Tobaks bladen ifrån Carelen kunde upkiöpas, så har man ei heller orsak at twifla, at ju den til denne Staden tillydande marcken til sådane plantagier wore tjenlig, allenast de af en nödig ans och wettskap understöddes. *Potafke suderie* kunde ock här med största fördel i anseende til den yminga skogen inrättas; likaledes wore här til *Glasbruks* anläggande god lägenhet. Då skulle landet hafva en anseelig winst för sina skogar. Til *Lionewäsfverier* wore här äfwen tilfälle, emedan icke allenast ifrån Carelen och Sawolax något lin och hampa hit infaller, utan ock en anseelig myckenhet dylika waror jemte garn ifrån Ryssland. *Färgerier* och *Tryckerier* wore här så nyttige, som nödvändige. Icke allenast ifrån detta län, utan ock ifrån Carelen och Sawolax, skulle allehandatyger, walmar, och lärfter at undergå färgning och tryckning m. m. hit förfändas; hälft qwinfolcken i synnerhet, nu mera icke kunna umbära sådan granlät, utan betala ärligen til Ryssen en myckenhet penningar, besynnerligen för tryck lärfter, hwilka dock äro af slätt godhet. *Garverier* och *Sämst-makerier* skulle och Staden icke til ringa tilwäxt här kunna anläggas. Dertil skulle ifrån det omkring liggande Landet allehanda hudar hit infalla; Renbudar och andra råskin kunde äfwen ifrån Kusamo Lappmarck upköpas. Til Garfweriers befrämjande bidroge förnämligast, om någon Mästare eller Gesäll ifrån Ryssland kunde hit inlockas; hwilket nogsampt deraf kan slutas, at Ryssarna för så billigt wärde härstädes kunna förytttra sitt läder, juchter och stöflor. Då skulle man förmoda, at Ryssen ei hade så stor affättning på sitt läder m. m. på marcknaden härstädes, som han dock

nu för

nu för tiden har. Om desse, jemte andra nyttiga inrättningar och handafögder här skulle winna burskap, så skulle man ei säfångt förwänta, at denne Staden kunde ifrån sin uselhet snart uplifwas.

Jag har här korteligen sökt at fulfölja, hwad mig ålegat, och budit til at uestaka sådane medel, som skulle tyckas lända til Stadens uphielpande i framtiden. Jag lämnar nu under Höga wederbörandes ompröfwande, om icke denne Stad borde och kunde förhielpas til desse förmåner, och slike omtalte inrättningar här anläggas; hälst ock både Cronan och det almäna härigenom en märckelig bättnad och fördel skulle tilfalla.

(a) Om de uti de gamla Grakiska och latinska historier så namnkunnige Argonauter, hvilka röfvade bort det gyldene skinnnet ifrån Colchis, togo vägen tillbaka igenom åtskilliga floder i Ryssland til Ladoga sjön; så ned i sinus Finnicus; vidare langs efter finska skargården til Uhleå, och så up för Uhleå elf förbi der Cajana nu ligger til Hvita hafvet: ytterlizare förbi Norrige, stora Brittanien o. s. v. genom sundet vid Gibraltar in i Medellandska hafvet, och anteligen hem til Grakeland, som Herr Prof. OLOF RUDBECK uti dess Atlant: T: 1 p: 665, och följ. Söker vidlyfteligen bevisa, och på Tab. 2. af de til samma verck börande Tabeller står utprickat, lämnar man i sit werde.

OM PALDAMO SOCKN.

§. 15.

Paldamo Sockn är belägen 10. mil i Öster ifrån Uhleå, och gränslar åt Öster til Ryssland, åt Wäster til Uhleå och Sijkajoki Soenar

Socknar, åt Söder til Idenfalmi, åt Norr til Kufamo eller Kemi Lappmarck, åt Nordost til Sotkamo, åt Nord-nordväst til Pudasjärwi Sockn. I äldre tider, då Sotkamo äfwen hört härunder, har Socknen blifwit kallad *Cajana Sockn*. I gamla handlingar och skrifter kallas den ock *Oulujärwi*- eller *Uhleåträsk Sockn*, twiswels utan derutaf, at en stor del af Socknen ligger wid benämde träsk. (a) Men sedan Sotkamo blifwit skild härifrån, har Socknen blifwit kallad Paldamo. Den tyckes hafva fått sit namn af *Paldaniemi*, hwarest Kyrkiobyn är belägen. Det är troligt, at åter Paldaniemi har sit namn af finska ordet *Paldet*, som betyder på swenska bredd, hwartil ortens belägenhet gifwer anledning; ty Paldaniemi är yttersta bredden och udden af det fasta landet, eller den halfön, som af Wuocki-kerälä - Hyrynsalmi - Ristijärwi - och en tract af Uhleåträsk på norra, och af Lendua - Ondojärwi - Sotkamo - Nuasjärwi - och Rehjänselkä träskten på södra sidan är omgifwen. (b)

Socknen är ungefär 26. mil lång eller efter Inbyggarenas räkning 40. gamla mil, och ungefär 8. nya mil bred. Nu förtiden räknas här 389. bebodde, och 35. obebodde hemman - eller röketal, som innefatta $73\frac{3}{4}$ bebodde, och 1. obebodt mantal.

(a) *Se Probsters Cajani manuscript.*

(b) *Angående PALDAMO namnets etymologie, håller Herr Professoren och Bibliothecarien SCARIN fære, icke vara olikt tänkt, om man söker den igen i de kostbare foder och skinnkläder, som dei Norr botn boende gamle FINNAR betiänte sig utaf, nu vid sin Guds tienst, åter en annan tid antingen til egne sina förnödenheter, eller at de dem öfverlåto til andra Nationers tienst, som dem med mycken begärlighet förkrefvo, och dyrt inlöste. Desse foder-verck nämnas hos *Adamum Bremensem* PALDONES*

DONES och hos *Hemoldum* FALDONES på gammal Göthska *PELL* / *PELL* och *PELLS*. Angående hvilken klädedrägt, förbemälte Bremiske Canicken harnas öfver sine landsmän, att de *vestem marturinam* de SAAMIA (SABMIA) *anbularint quasi ad summam beatitudinem*. Med slika kostbar *PELL* eller *PELL* har i Biarmalands tempel JOMALA guden i tordom timma varit öfver skygder; och om kämpe *Alpin* berättar OLF TRYGVESSONS saga, at han satt på stolen ombodd med en dyreste pell, med mera. Att sådana bräm och täckn äro hos oss ännu gängse, vitna orden brudpell och lifpel (bårkläde:) hvilka vid samme äter äro i församlingen ifrån urminnes tider vordne conserverade. Om PELL och FALDONES rächna sina ahnor ifrån latinska orden *peltium* och *pellis*, eller det som inarast är at seja: både Götska och Latinska orden äro af et och samma moderspråk härstemmande, gör oss vid detta tiltälle lika mycket. Det underrättar oss *Horatius quod stragulis & togis pelliceis villosis tenatus Romanus olim usus sit, modo quo pellita & peltigeragensi Getica & Amazonia alio nomine neque insigniri meruit.*

§. 16.

Paldamo och Sotkamo Socknar hafwa i äldre tider, såsom Lappmarck hört under Limmingo församling, men under Konung ERIC den XIV:s tid hafwa de blifwit söndrade ifrån Limmingo och uprättat för sig sielfwa et särskilt Pastorat; då den första Kyrckan blifwit upbyggd på Manamansalo. Men sedan Socknarne blifwit af Ryssen plundrade och ödelagde. och Kyrckan tillika upbränd, samt deras första Kyrckioherde i hiäl slagen, hafwa de åter blifwit sammanfogade med Limmingo. Under Konung CARL den IX:s tid, då landet med nybyggare blifwit förökt, hafwa desse

desse Socknar andra gången ifrån Limmingo Pastorat blifwit afskilde, och bekommit sin egen Kyrckioherde, (4) och sedan folcket något mer tiltagit, har Sotkamo år 1647. ifrån Paldamo blifwit afföndrad.

Ehuru widsträckt denne Socknar, som af näst foregående S. kan ses; så är här dock allenast en kyrcka; som är belägen i Paldamoby ungefär $\frac{1}{4}$ mil i öster ifrån det stället, hwarest kyrckan tilförene städt. Med bygnaden på denne kyrcka börjades år 1726. den 24. Majj, som ock samma år fulländades. Kyrckan är af trä i kors bygd; uti tornet hänga 2:ne sköna och wäl ljudande kläckor, hwilckas ljud dock til en del borttages, dels af det de hänga owanligt lågt, dels ock af kyrckan, som förqwäfwer ljudet. Änkönt desse kläckors belägenhet är så obeqwäm, så höras de dock i lungt wäder på 1. ny mils wäg. Den större kläckan är guten i Stockholm år 1685, och wäger 4. skeppund och 8. lispund; den mindre är guten i Lybech år 1622, och är af $1\frac{1}{2}$ skeppunds wigt. Då den förra kyrckan år 1716. blef af Ryssen upbränd, hafwa desse kläckor i jorden warit nedgräfne, och derigenom undsluppit at falla fienden till byte, oachtadt han anwänt all möda til deras opspanande och efterletande.

Församlingen förestås härstädes af Kyrckioherden och tre Capellaner, hwilcka alla bo wid moderkyrkan. Hwar Präst reser fyra gångor årligen omkring socknen, och förättar Guds tiensten jemte andra prästerliga sysslor på 30. a 32. förhör-eller så kallade ginger-ställen. Förutan det Prästerna, på 3. weckors-på öfre-, och 2. weckors tid på nedre trackten af socknen, dageligen sysselsättes med ständigt arbete, så göra ock de eländige wägarne resan mycket beswärlig. Hwar gingerlag är 4. 6. a 8. gamla mil ifrån hwarannan belägit; hwilcken wäg Prästen om wintern, på flera ställen, der inga Renar brukas, nödgas fara med skidor, hälst hästarne

starne uti en så djup snö omöjeligen kunna framkomma, och vägarne gemenligen äro oupkörde. Om sommaren nödgas åter Prästen, åtminstone til halfwa vägen på öfre trackten, gå til fots flera mils väg om dagen, och det merendels öfwer sancka karr och morasser. I ansende til desse, och flera andra beswärligheter, som Prästerne härstädes äro underkastade, skulle ei synas obilligt, om af Höga wederbörande alla de fördelar, som äfwen Lappska Prästerne til godo njuta, skulle dem förunnas; hälst deras ständiga arbete, och många, samt alt för beswärlige resor intet i någor måtto estergifwa, om ei öfwergå Lappska Prästernas.

Almogen i denne sockn, äfwen som på många andra orter, är til en stor del kallsinmig i sin Guds dyrckan, och kan på den korta tiden, som Prästen wistas på et och hwart ställe, ei så tilräckeligen i sina Christendoms stycken upöfwas, och des framsteg noga utrönas; hälst de utom des många på en gång Prästen åliggande fysflor, sådant på de flästa ställen förhindra. Om höst och wår måste i synnerhet öfre trackten wara utan Präst in emot två månader, för det då infallande menföret. De längst up i landet 15. å 18. nya mil ifrån moder Kyrckan aflägsne inbyggare kunna ei heller flera än högst två gångor om året, Larssmässo-och Kynderssmässo tiden, besöka moderkyrckan. Desse olägenheter kunde dock förebyggas, och åhörarena bättre i Christendomen öfwas, om et eller flere Capell någorstädes i Socknen skulle inrättas, hwartil Socknens aflånga belägenhet ei skulle synas otientlig. Öfwerbyggarena i denne Sockn hafwa ock redan wid förra Riksdagen underdånigst ansökt, at få inrätta et Capell i Suomusalmi och Kiandobylag; hwilket dock ännu härtills ei hunnit til någon wärckställighet för de hinder, som häremot legat i vägen. Den namnkunniga Probsten JOH. CAJANUS har ibland andra sina goda författningar äfwen benämde Capells anläggande

F.

åttänckt,

ätänckt, och dertil utfedt lägligast Karhula $\frac{1}{8}$ mantals Kro-
no hemman i Wuockiby til Capellans bol, hwar in wid
Capellet ei heller olägligen byggas kunde. Dock skulle
härtil icke tyckas kunna utles någon tienligare belägen-
het, än omrörde ställe i kiandoby; som ligger ungefär 12.
nya mil ifrån moderkyrrekan. Denne Capell byggnad
wore för desse öfwerbyggare högst nödig och nyttig, så för
deras förkofring i Christendomen, som ock för deras stör-
re beqwämlighet; hwarföre wore önskeligit, at de ei länge
en lik förmån skulle sakna.

Kyrckioherdar wid denne församling, hafwa warit föl-
jande: 1. OLAUS RAHICAINEN, som warit Kyrckioherde då
Församlingen första gången ifrån Limmingå Pastorat warit
föndrad, och Kyrrekan städt på Manamansolo; han skal
blifwit ihjälslagen af et ströfwande Ryskt partie i Muhos,
dit han med sit hushåld flydt för fienden. Det hålles före
hafwa händt samma tid, som Ryssen upbränt Limmingo Kyrre-
ka, hwilket af någre utfättes på år 1590, men af andre
åter på 1582. (b): Sedan församlingen andra gången
ifrån Limmingo blifwit skild: 2. GEORGIUS NYLAND kom
härifrån til Pyhäjoki 1612. 3. BENEDICTUS PETRÆUS har af
Församlingen blifwit hatad och förfölgd, och derföre öfwer-
gifwit Pastoratet 1614. 4. SIMON ERICI FROSTERUS son til
ERICUS HENRICI FROSTERUS Stamfader för FROSTERNE, (hwilken
warit född i Lojo Sockn och Packala hemman i Nyland; och först
blifwit Capellan i Calajoki och sedan Pastor i Carlön) (c) har
warit Pastor härstädes ifrån den 19. Julii 1616. til 1620. Under
den tiden har han ock warit Rector Scholæ i Uhleå, hwarest han
sedermera blifwit Kyrckioherde 5. MANSVETUS JACOBI Ijoensis
suspenderad 1628. 6. MATTHIAS BIÖRNEBURGENSIS död 1644.
7. SAMUEL THOMÆ Past. Carloënsis filius död 1651. 8. Probst.
JOHAN MATTHIÆ ANTILIUS Saloënsis Sacellan härstädes 1644.
Pastor 1651. 9. Probsten JOHANNES ANDRÆ CAJANUS son
til

til Riksdrotzen Gref *BRAHES* Fogde öfwer Cajana Län *AND. CAJANUS* (hwilken war af Adelig Slägt hemma ifrån Kyrckflätts Sockn, och kallades förr *Gyllen hjerta*,) är född ungefär år 1624, och på stt 24. ålders år af Biskopen *ISAAC ROTHOVIVS* ordinerad til Capellan härstädes; afsonnade år 1703. Omdes swära och långliga tienste-år kan ses et bref til Consistorium härstädes af den 9. April 1698. der han sålunda om sig betygar: Jag beder, at icke allenast mina långliga swära tienster måtte Höggunstigt anses, som redo i 50. år här i församlingen med mödo uti stor farlighet af Muscoviter och o-gudachtige åhörare rient hafwer; utan och Præpositi ämbete här i Cajana, Salo, Brahestad och Sijkajoki, samt i Carelen och Sawolax i Wiborgs Sticht med största besvär i 36. år utståt hafwer m. m. Bemälte Probst har ibland annat förmått och befordrat det i 8. §. omrörde kneckte contractet och andre förmåner för Länet. I genom hans beförjande har ock den här ännu wanlige gränse freden under förra ofreds tiden emellan detta Länets dertil befullmäktigade Prästmän och wissa af allmogen på denne sidan, samt wissa gränse Ryssar på Ryska allmogens wägnar, blifwit inrättad. Denna gränsefred har sedan blifwit ei mindre af Glorwördigst i åminnelse Konung *CARL* den *XII*, än Czar *PETTER* fast stäld och oryggelig hållen, undantagandes, at, sedan Tullbetieningen i Cajana wid Kyndersmälso marcknaden 1712. confiscerat et ansenligt partie wallmar af Ryssarne, hafwa Ryska Kossakerne om wären derefter igenom Carelen infallit, och samma confiscation revangerat, hwarom i följande vidare skal omtalas. I synnerhet står samma Probsts nit wid truldoms och andre hednitka styggellers affkaffande uti dessa Församlingar ei til fullo at berömmas; hwilket äfwen klarligen kan skönjas af dess visitations акт hållen år 1696. 10. Probsten *E-*

E *BICUS*

RICUS CAJANUS, Son til den sidstnämde, har alleredan i Fadrens lifstid efter Hans Kongl. Maj:ts Nådiga tillfrådelse af Dom-Capitlet blifwit förordnad til Probst och Kyrckioherde sedan han förut i 25. års tid warit Capellan härstädes. År 1715. har han af Ryssen blifwit tagen til fånga på Cajana Slätt, och förd til Åbo, hwarest han efter swära med märckelig tålmod utståndna bedröfwelset och illa handterande efter fredsflutet saligen affomnade. 11. ABRAMAM JACOBI FROSTERUS Mäg til den nyssnämde, och son til Probsten och Kyrckioherden i Uhleå, JACOB FROSTERUS, (hwars fader war den ofwanförmälte Kyrck. SIMON FROSTERUS) har warit förut Sacellan i Uhleå, sedan Kyrckioherde i denne Sockn ifrån 1720. til 1726, då han lämnade detta timmeliga. 12. Probsten Mag. SIMON FORSTRÖM först Rector i Uhleå, sedan år 1727. Kyrckioherde härstädes in til 1740. då han efter en långlig sjukdom igenom döden afgick. 13. ANDREAS CAJANUS tilförene Conrector i Uhleå sedan 1743. Kyrckioherde härstädes, död 1747. 14. Mag. ERIC MUNSILIUS war först Sacellan i Uhleå, och sedan tilträdde detta Pastorat år 1749. affomnade 1751. Nu för tiden är Pastoratet ledigt.

Capellaner härstädes hafwa warit: 1. MANSVETUS JACOBI Stamsfader för Fellmännen; har bodt i Melalachtiby. 2. MATTHIAS TAMMELIN. 3. GABRIEL CHRISTIERNI LIMINGIUS, Capellan härstädes 1627. sedermera Capellan i Kemi. 4. SAMUEL THOMÆ. 5. JOHAN MATTHIE ANTILIUS sedermera Probst och Kyrckioherde härstädes. 6. BARTHOLDUS KORKALAINEN en bondeson ifrån Sijkajoki Sockn och Mangilaby, sedermera Pastor i Ildensalmi. 7. JOHANNES AND. CAJANUS sedan Probst och Kyrckioherde härstädes. 8. JOHAN SAMUELIS PALDANIUS. 9. PETRUS PETRI PROCHAUS Pastoris Kälwienensis filius. 10. ERIC. FORTELIUS, 11. ABR. FALANDER, sedermera

mera Kyrckioherde i Calajoki. 12. ERICUS JOHANNIS CAJANUS; sedan Probst och Kyrckioherde härstädes. 13. JOHANNES PETRI PROCHÆUS 1694. 14. AND. JEREMIÆ CAJANUS, (Fader til den stora *Daniel Cajanus*) ordinerad 1694. och sedermera affatt ifrån sin syster. 15. SAMUEL NICOLAI PETRELIUS, erhållit fullmækt kort för sin död 1703. 16. ERICUS ERICI CAJANUS, död i Åbo 1716. under Ryska öfverwäldetiden. 17. JOH. BRAX, tilförene Collega i Uhleå, Capellan härstädes år 1713., har kort för sin död erhållit fullmækt på Carlö Pastorat. 18. CASPAR. GROEN, Pyhäjokiensis förordnad til Capellan 1704., sedermera Pastor i Sotkamo. 19. JOHAN ERICÍ CAJANUS, död 1741. 20. ERICUS JOH. BRAX, sedan Capellan i Uhleå. 21. JACOB ABRAHAMI FROSTERUS, nu för tiden Capellan i Uhleå. 22. ISAAC ERICI SINIUS död 1747. Nuwarande Capellaner äro: vice Pastor SIMON APPELGRËN, MICHAËL FORSBERG, och Mag. ISAAC FORTELIUS.

(a) *Beise ostanemde Probst. CAJANI manuscript; och Kyrckioherden Mag. MATTHESII disp. de Ostrobotnia p. 22. hvarest afuen alla Kyrckor, som intil nærvarande tid stådt i Paldamo, upptecknade ero.*

(b) *Jemfær disp. de Uloa part. I. pag. 21.*

(c) *Se herom Adjunct. Peitzii manuscript om Österb. Prästerikapets Slägt register.*

§. 17.

Jordmänen i denne ort är långt swagare, än wid Siökana ten och i Södra delen af Österbotn. Svart-mylla är här mycket fälsynt; sand och mojord med lös grund, så ock giäs-eller pöslera merendels blandad med någon fin sand utgiöra nästan de allmännaste jordmäner. Sandjord med någorlunda stadig grund, anses här för den bästa jordart.

Åkerbruk

Åkerbruket har icke ännu hunnit til någon wederbör-
 lig högd; men kunde dock på denne, skönt långt til norr
 belägne ort, bringas mycket högre, så framt en inrikad o-
 wana wid åkrens häfdande, och lust för swediande med me-
 ra, kunde utrotas. Inwånarena härstädes hafwa så länge
 födt sig med swediande, til des skogarne merendels utödde
 blifwit, då de warit nödsakade at något slå sig på åker-
 bruk; deras utfäde i åker har nästan til mannaminne be-
 stådt allenast uti litet korn. Misswäxt infaller här
 ganska ofta, som förorsakas ei allenast i sandjord af som-
 mar torckan, enär långwarig torcka infaller, innan brädden
 hinner täcka marcken eller någorlunda upwäxa til halm,
 och i lerachtiga jordmåner af mycken wäta; utan ock i
 synnerhet af tidigt inbrytande nattfrost; som förderfwar
 sädeswäxten, förr än den hinner til mognad. För en
 sådan nattfrost är ei mer den öfre, än nedre kanten af Sock-
 nen befriad; och emedan den, såsom igenom erfarenheten
 nogsam är bekant, har sin uprinnelse af måsar och kärr
 samt med käls ådror upfylde parcker och sumpar; så
 äro de närmast til sådana ställen belägne åkrar den sam-
 ma mäst underkastade, som i synnerhet uti Kuckoila och
 Wenetheitto byar på nedre kanten af Socknen. Deremot
 kunna de wid det stora och wida träsket belägna torra och
 öppna åkrar ei så snart af kölden eller nattfrosten skadas;
 och ju längre skogen på alla sidor afrodies omkring åkrarne,
 desto säkrare är man för frosten jämwäl på sumpige och lågt lig-
 gande orter. Nu mera har erfarenheten giordten och hwar myc-
 ket angelägen, at, om möjligt är, flytta sin åker och böhl-
 stad ifrån frostörne til torrare och mera frostfria orter,
 hwarunder de fattigare hemmans åboer med nödiga fri-
 hets är högwederhörigen understödde blifwa. De allmän-
 naste misswäxter uti denne ort förorsakas af de tid efter
 annan här infallande kalla sommar; då hwarcken sädes- eller
 andre

andre växter, såsom humla, lin, hampa m. m. ei heller på de bäst belägne åkrar, kunna hinna til mognad, innan någon stark nattköld uti Augusto eller början af September infaller, och växten en dödande skada tillkyndar. Slike synnerligen kalle Somrar hafwa inom 30. års förlopp infallit 1731 och 1737. Rågbrådden wil ock härstädes nog ofta, hälft på ler-åkrar, under inön afgå och förswinna, då diup snö om hösten nedfaller, innan jorden tilfrosit; eller ock när marcken om hösten mycket tilfryser, innan någon snö fallit, hwaraf tiälen blifwer töckare, roten på brådden icke til ringa skada. Dylige händer ock, när snön om wintren affsmälter ifrån brådd-åkren och derpå följande stark köld förorsakar is på brådden.

Åkrarna här på orten äro fördelte i fyra delar, hwilket är oumgängeligt, i anseende til denne magra jordmån, som intet tal at årligen besås. Bör altså åkren, hwarifrån rågen om hösten affkuren är, den påföljande sommaren ligga i träde, och kan först nästa året derefter til korn-wäxt brukas, samt derpå foljande sommaren åter med råg besås. Med en sådan hwila kan en wäl giödd och omlagad åker i bättre år kasta ifrån sig 6, 8, 10. å 12:te ja ock under stundom til 15:de kornet efter råg-utfädet, och 4, 6. å 10:de och ganska sällan 12:te kornet efter korn-utfädet. Doch har en landtman i Urala by år 1742. utfädet 1 kappa råg, och deraf inbärgat 1 hel tunna; hwilket anses för synnerligt här i orten. Sielfwa sanings sättet bidrager och mycket dertil, at jordmänen härstädes kan förädlas til någon afkastning. Igenom påliteliga rön har man funnit, at en rätteligen giödd och wäl beredd åker af 14000. quadrat alnar får ei tätare besås, än högst med 1. tunna korn, eller $\frac{2}{3}$ tunna råg. Åkren måste ock hwar gång gödas under kornet, hwarpå en sådan åker utan vidare giödande til rågfädet en gång nyttias kan.

Gödslein samlas här af ladugården, och tilökes med sopor

por halm och allehanda affkrap, som kastas i gödnings hopen at brinna och förrutna med den öfriga gödseln. Någre Stånds personer bruka ock at förmera gödseln förmedelst granris huggande på ladugården och under boskapen; hwilket efterdömme man äfwen önskade af gemene man blifwa efterfolgd, sedan han märckt, hwad nytta en sådan gödning åstadkommer, i synnerhet i desse lerblandade åkrar. Gödningen utköres här på åkren om hösten, och det som om wintren samlas, med sidsta föret om wären; dock pläga några försicktige hushållare föra gödseln ut om wären näst för sänings tiden, och den samma straxt derpå nedplöja.

Til at bereda åkren brukas här allmänt en twägre-nig plog, på Finska *sabrat* eller *aura*, som uti Mag *Pazeli* *afskat*, eller *anmärckningar om eng och åkerstætsel* i Österbotn finnes beskrefwen och afritad; til åkrens harfwande brukas en träharf. Med åkrens tilredande försares här såsom jordarten på et och hwart ställe det tyckes fordra.

Korn-utfädden förrättas merendels ifrån den 19 tilden 29. Maji uti sand-åkrar, och ifrån den 26. Maji til den 7. Junii efter gamla stylen uti ler-åkrar, och ibland något fednare; men rågen utläs gemenligen öfwer alt i åkrarne wid Augusti månads början. Dock blifwa swediorne befädde redan wid begynnelsen af Julii månad.

Skiörde-tiden infaller här efter det som sommar wärman varit större eller mindre, och på sänings tiden en tienlig wäderlek fölgt. Man får dock sällan börja med inbärgningen in medio Augusti, utan ofta fiorton dagar eller tre veckor senare. År 1742. slutade min K. Fader Korn-skiörden först dagen förr Michelsmässan eller den 9. October efter Nya Stylen, då likwäl samma korn ännu war ofkadt af kiöld, men war dock näppeligen half moget. Hos gammalt folck är än i minne, at Kornet likwäl kunnat innom

flu weckor itrån fåningsdagen fullmoget inbärgas; hwilket i synnerhet skal händt år 1697. på flera ställen här i landet. 1752. har ock korn-utlådet innom två månader i då warande warma och tienliga wäderlek kommit til rätt mognad. Uti kallare somrar hinner korn-utlådden på fyra månader intet til någon mogenhet. Säden skäres, bindes, torckas och bärgas på lika sätt, som i omrörde Mag. PAZELII *Disput. pag. 56. och 15. §.* finnes utfört. Efter tre och ibland två dygns riande aftröfkas säden, då den warit någorlunda torr wid införandet i rian. Med uttröfkningen går merendels ut til allhelgona-tiden och på swedie länderne långt längre; för öfwerbyggarena ligga ock spanmåls skylarne understundom hela året i skogen orörde. Akren giärdas med wanligt *giärdsele*, som i Finland och annorstädes i Österbotn

Utöm *Råg* och *Korn* säs här ock af någre ganska litet *vår Hvete* jämte *ärter*, hwilka dock så långt i norr intet wilja synnerligen triswas. *Hamp-frö* utläs här allenast til egit behof; med *Lin* wäxten har ock för några år sedan blifwit början giord, som dock härtills knappast lönt mödan. *Rosve-frö* utläs merendels i swidie land och något litet i ny åker. *Humle-gårdar* äro här sällsynte, dock förmodar man, at de hädanefter lära blifwa allmännare. *Kål* jemte någre andre *allmänna krydgårds växter* brukas här ännu allenast af Ståndspersoner.

De almännaste och handgripeligaste *ofeder*, som wunnit häfd *vid åkerbruket* här i orten, äro i synnerhet följande: Det är ett allmänt bruk, hwarom redan något är anfördt, at Landtman med första snön om hösten utkörer ei allenast sin årsgamla gödning, utan ock den som då kastas ur såhufet, på trädets-åkren eller det åkerstycket, som den sommarens warit under råg utlådet, och först andra året derefter kommer at med korn besås. Gödningen lämnas

lass om lass at ligga öfwer wintern til nästa sommare, då den änteligen utbredes och ner-plöjes, sedan både köld och watn, til en del ock solen, all must deraf affört. Der näst är ock det et stort och nästan allmänt försende, at med utfädet om wären skyndas, innan åkrarne hinna rätt torckas, eller at sänings tiden ei passas efter ägornas läge och beskaiffenhet då för tiden; hwaraf händer, at sädes-kornet uti en så wätoch kall jord dels förqwäfwes, och hindras wäxten at skiuta up; dels blir ock brådden, då den änteligen långsamt upkommer, mycket klen, och ogräset rager öfwer handen. Detta sker fuller i den alligt, som i misswäxt åren här sin grund, at en tidigare besädd åker kan tidigare och innan frost-nätter infalla, hinna til någon mognad; men i sielfwa wercket tillskyndar Landtmannen sig dymedelst en årlig misswäxt. Utom dess besär Landtmannen här i orten sina Korn-åkrar mycket tätt, hwarefter axen blifwa ganska små, och en så tät wäxt genast faller til marcken, samt kan sedermera intet så lätt resa sig up igen af blåswäder. Widare kan ock räknas för fel i åkerbruket, at ehuru här finnes en sådan ölräckelig kärr-jord på många ställen, som jemte lera kunde med nytta användas til sand åkrars förbättrande, ock äfwen öfwerflödige granskogar allestädes äro at tilgå til at nyttjas til dessa swaga ler åkrars i ständ fättande och giödande; så wil Landtmannen likwäl här ännu ei mycket weta af annan giödning dertil, än den som efter boskapen samlas, hwilken således, som redan förmält är, icke heller rätteligen skiötes, oachtadt det wär högt berömlige och om landets upkomst nitiske Landshöfdinge General Majoren och Riddaren Högwälborne Herr G. A. PIPER flere alswar-samma befallningar så deruti, som i många andra nyttiga hushållnings-mål, utgifvir. Dikande åsidofattes här äfwen af Landtman, och ånfskönt somlige dika sina åkrar, så hafwa de

de dock det rätta diknings sättet sig ei bekant; ganska få landtmän hafwa sina åkrar i tegar delte. En märckelig ofsed wid åker bruket spörjes ock deruti, at rågen fås på åkrarne alt för nära til gårdes-gården, hwaraf förorsakas, at, enär ymnig snö om wintren samlas och til hopa yrs i stora drifwor wid gårdes-gården, och ligger sedan oafsmäldt långt in på wåren, blifwer brådden derunder förlegad, ja ofta på 3| a 4 famnar ifrån gårdes-gården aftwinnar och aldeles afgår; som af förenämde orsak ofelbart härrörer; hälft watnet följachteligen stadnar längre tid på berörde ställen. Härtil kommer ock, at åker-renarne äro för höge, ei heller med wederbörlige diken försedde. De ställen som ligga närmast til sådana gårdes-gårdar, der snödrifwor gärna plåga lägga sig, kunde anten lämnas til wår-fåde eller gräswaxt, och dike, som afförde watnet, upgrafwas emellan det och råg åker-stycket.

Öfwerbyggarena i denne Soehn bruka öfwer alt swedie, som dock i denne magre jordmån mer tid och arbete fordrar, och långt mindre af sig kastar, än på andre orter i fetare jord; dock förhåller sig afkastningen härstädes ganska mycket efter wäderleken. En bonde uti Salmis by, har för 9. år sedan utlådt i swedie allenast 8. capper råg och inbärgat deraf 15. tunnor. En annan bonde i Suoli-järfwi by, har år 1737. utlådt 3. capper råg, hwaraf han upskurit 1000 band eller åtminstone 10. tunnor. Likaledes har samma bonde förledne sommars utlådt 3. capper och bärgat deraf lika mycket eller 10. tunnor. En sådan afkastning är dock sällsynt härstädes. Til swedjeland utses här backar och höglänte ställen, gemenskapligen med tall-och granfskog öfwerwuxne. Uppå den skog, som man ärnar til swedie hugg, är här öfwer alt wanligt, at om hösten rothugga (på finska *Cassaroira*) eller afhugga den späda skogen, som består af bukhar och telningar;

om wären derefter nedhugges den gröfre skogen, och förfst året derefter första gången afbrännes; följande året, sedan de efter första branden lämnade trån och stockar i wissa högar blifwit hop samlade, (som på finska kallas *råvira*), antändes de ytterligare och afbrännes. Deruppå sås marcken med råg och på wanligt sätt mylles. Sedan den växten är afhärgad, kan samma marck intet befås något annat år, utan måste såsom aldeles utmärglad och i grund bortskämd, utan något hopp at någonsin mera kunna hielpas til sit första fruchtbara tilstånd, under fää fot lämnas. At här något orda om den fördel eller skada, som swedlandet har med sig synes onödigt; hälst detta ämnet nog sysselsatt wåra hushållare.

§. 18.

Angarne härstädes äro mycket swaga och mindre indrächtige i proportion emot åkrarne. Inbyggarena nödgas derfore lämpa åkerbruket efter ängen; så at de icke få upbruka mer åker, än de i ansende til ängen kunna wid macht hålla. Höslaget uppå desse ängar består til större delen af gröfre och finare starr, samt fräken och råf-swanfar (*Equiseti species*) på finska *karva korter*, jämte andre gröfre höslag. Wäpling är mycket sällsynt; hårdwalls hö finnes endast på de uti lunda lämnade sand och ler åkrar; hwilcka allenast wäxa i några års tid. Mås ängarne, som egenteligen här förekomma, blifwa efter hand mer och mer maslupne, och i synnerhet när en wåt höst infaller, af watnet aldeles öfwerwämmas, som sedan tilfryser och afbränner gräs roten, hwaruppå en sådan äng på flera år intet tager någon gräswäxt. Likaledes blifwa de wid träsken belägna starr-ängar, af det ymniga wåröod-watnet, som wissa år i 4, och understundom 6, weckor

kor ligger qwar öfwer samma ängar, efter hand förtärde och afköljde; hwaraf händt, at på många ställen, hwareft förr 50. å 60 år sedan ansenliga starr-ängar varit, der står nu för tiden watnet 3. å 4. alnar diupt, sedan det affkölgt ängen. De i synnerhet wid Uhleå-träsk belägna starr-ängar jemte de fruchtbaraste äkrar undergå årligen samma öde. Sådant kan dock icke på något sätt förebyggas, såframt ei igenom Höga Öfwerhetens handhafwande Uhleå-åmynningen eller (*kosken niska*) som är det enda utlopp, hwarigenom watnet härifrån utfaller, kunde uprensas och diupare göras. Då skulle ei allenast det af diupa snön hwarje war här förorsakade och äfwen i detta wida Uhleå träsk til 3. å 4. alnar perpendiculairt högt upstigande myckna flod-watn hafwa bättre utlopp och på kortare tid utflyta, utan ock det dessutom här stadnade myckna watnet, som de flästa årlens tider står lika högt med måsarne och andre låglänte orter, något närmare astappas. Häraf hade orten at wänta den nytta och förmån, at mästa delen af de på flera mil sig sträckande onyttige måsar och moraser kunde fruchtbare göras, och icke allenast til äng, utan ock på många ställen til åker upbrukas. Härigenom skulle ock denne ort i det stånd bringas, at den, äfwen som andre orter, kunde nära sig endast af åker och äng-skötsel. Inga lador brukas här på ängar, utan höet förwaras i stackar.

§. 19.

EHuru denne ort haft godt förråd på stora och widsträckta *skogar*, så bestyreker dock erfarenheten, det landet allaredan känner en märckelig saknad här på genom den framgångne hushållningen med en så dyrbar naturens gåfwa. Skogen utödes här förnämligast genom swedjande och tiärubrännande. Det förra idkas af öfwerbyggarena til något öfwerflöd; så at man på öfre kanten af

Soch

Soeknen ser skogarne tämmeligen förstörde, dels af swedian-
de, dels ock af skogs-eldar, som ofta igenom swedjebrukares
wårdslöshet sluppit lös och gjordt skada på några mihtar i
kring. Det senare eller tiärubrännande idkas af Inbyggarna
på nedre trackten af Soeknen. I desse förflutne åren,
då tiäran wäl lönt mödan, hafwa skogarne blifwit så al-
deles uthuggne, at inwånarena derstädes innan kört lära
wara nödsakade, at ei allenast öfwergifwa tiärubrännandet,
utan ock sakna nödig skog til timmer och bränsle, dereft
icke tiäru-brännandet i tid inkränckes, och dertil allenast nytte-
jas rötter och til annat behof mindre dugelige trån, då likwäl nu
för tiden den gröfsta furu-skogen utan åtskilnad katas til tiä-
ruwed, och måste stupa för yxan. Skatorne af de nedhuggne
trån lämnas i skogen, utan at de til bränsle eller annat behof
skulle nyttias och samlas. Ifrån nedre kanten af denne Soehn ä-
ro i desse näst förflutne tider åtminstone 3000. tunnor tiära
ärligen utkeppade. Igenom tiärubrännandet försummas å-
kerbruket här alt för mycket, hwilket i ansende til det för-
ra anses af mästa delen allenast som et mellan-arbete och
skötes af det odugligaste folcket på hemmanen, i synnerhet
under den tiden karlarne och det bästa arbets folcket om
wåren och långt på sommaren äro sysselsatte wid tiäruda-
len och med tiärans nedförslände til Uhleå.

I ansende til det oförfwarliga skogs ödande, som
på margfalligt sätt här utöfwes, skulle tyckas, det skogar-
nes delning wore härstädes så mycket nödigare, som at der-
igenom icke allenast wissa allmänningar kunde för framti-
den afskilde och befredade blifwa; utan ock de förmögna-
re och folckrikare hemman betagas, at med öfwerflödigt
tiärubrännerie och swedjande fördela sina fattigare gran-
nar, samt skogarne för dem ütöda; af hwilken här all-
mänt iritade bedröfweliga ofed erfarenheten lämna otwif-
welacktiga wedermålen.

De här allmänt växande trä-slagen äro : Tall, Gran, Biörck, Rönn, En, Ahl, Wide, Asp ; men mindre allmänna äro Hägg, Sälg, Try(som allenast växer på en holme i kiando trätk) swarta och röda Winbårs-samt törne buskar, Frangula, Kalfbär, Betula nana, och Myrica.

. §. 20.

Boskapsen härstädes är af lika storlek som på andre orter i Finland. Inga oxar brukas här til körslor eller åkerbruket, utan allenast hästar, som äro af mindre slag, men derjemte trefna och synnerligen starcke. Fårslaget är ock af lika storlek och art, som annorstädes i Österbotn ; inga Tyska eller Spanska får finnes här. Utom andra allmänna boskapslag underhålles äfwen getter uti några bylag. Afkastningen af boskaps skötseln består uti något smör, talg och hudar, hwilka waror af Landtman föryttes dels på Cajana marknaden, dels nedföres de ock til Uhleå. I nedre delen af Sochnen giöres wäl någon ost, dock ei mer, än til eget behof.

Af någon synnerlig boskap siuka wet man här intet, utan en och annan gång, då boskaps pesten öfwer hela Österbotn grasserat. Biörn tilfogar här nästan årligen ganga stor skada på boskapsen, i synnerhet i skogs bygderne; hwarföre äfwen i några bylag wallhjon måste hållas, ånkönt det ei kan ske samfält af några hemman eller något bylag; hälst de äro långt ifrån hwar andrabelägne. Biörn kommer ofta om natten på åkren och understundom i fähuset om sommaren, och faller flera creatur, innan folcket kan upwakna och hinna til hielp. Hästarne måste ock ofta stupa för honom; ja några hemman blifwa ibland aldeles utblottade på hästar, så at de om hösten intet hafwa någon enda öfrig. Til at förekomma den stora skadan, som de lida af desse skade-diur, hafwa några bylag öfwerens kommit, at förskaffa sig trum-
mor

trummor; på det de med starkt trumlande först om våren, och sedan tid efter annan om sommaren, måtte igenomgå de skogs trackter, hwarest deras hästar och annan boskap pläga gå i bet, och således förjaga biörnen. Ehuru detta o- diur på det sättet intet kan aldeles bortjagas, så tros det dock deraf blifwa så skrämmt, at det ei den sommaren vågar sig at hålla til, samt göra någon skada på de orter, hwarest det tidt och ofta hördt trumman. Märckvär- digt är, at, skönt biörnen uti den öfriga delen af Sock- nen tillfogar skada, så skall han, efter gemene mans be- rättelse, dock aldrig wisa sig på Paldamo byns mulbete och utmarck. Gammalt folck föregifwa til orsak, at biörn efter deras föfäders sägen i urminnes tider skolat ofta wist och uppehållit sig innom denne utmarck äfwen som annor- städes, men sedermera skal en Lappe gått omkring det til denne byn hörande mulbetet, och förmedelst sina konster och widskeppeller förjagat den samma. Man lämnar denne berättelsen derhän; egenteliga orsaken dertil tyckes wara den, at denne byn är något tätare bebodd, än andre byar, och at landet, såsom uti 15. §. är anfördt, på twenne sidor är omgifwit med watn, så at det på det bredaste stället ei är bredare, än något öfwer en ny mil, hwart biörnen icke gärna fördrifwar innästla sig.

Uti Kiando byn, som ligger närmast til kusamo, un- derhålles ock tama Renar, hwilcka af bönderna derstädes, som hwar för sig äga mer eller mindre af dem, nytjas om wintren uti den der warande ymniga snön wid körflor; med Renar hemköra de sit hö, och den otröskade säden ifrån swedieländerne, med dem göra de ock sina resor til Stad och stämning m. m. När dessa renar om wintern skola betas, hålles en af de äldsta renarne, som har en klocka om halsen, fastiudrad på sådant ställe i skogen, der renmåsa är til fangs; då de öfriga renarne hålla sig
när

när in til den samma, utan at de på något sätt skulle förkingras. Om wären utsläppes alla Renar, då de sedan med första har marck kalfwa i skogen, samt aldeles ifrån hwarandra förkingras. Wid Augusti månads slut, då deras stimmings tid infaller, skäcka de sig åter uti en hop. Sedan fangas de om hösten med första snön på detta sätt: Man tager fast en ren som är bäst tam, och hänger på dens hals den bekanta Ren-klockan; sedan ledes den til en til detta ändamål i skogen upfatt gård eller stängsel, (på finska *poronpelto*) dit de andre Renarne äro den samma följachtige. Innom detta stängsel blifwa de öfriga Renarne sedan utan swärighet fasttagne. Bönderne nödgas ofta använda 14. dagar och understundom längre tid til dessa sina renars upsökande och fångande; helst de om sommaren blifwa tämmeligen skygge, under det de en och annan gång wistas i hop med wil renar. När renarne äro 3. års gamle, wänjes de at draga, anten de äro koreller oxar. Hwart hemman, som äger tama renar, kan om hösten slagta 8. à 10. stycken; af en god ren-oxe kan fås til 8. lispund kött och 2. lispund talg.

S. 21.
Iagt och Fogelfänge är et ibland de förnämsta landman-
 nens närings sätt här i orten. Skogsfogel, som Tiä-
 der, Orrar, Snöripor och Hierpar fangas här mest med
 snaror och stackor eller fällar, i synnerhet om hösten uti
 August. och Septemb. månader. Gränse-almogen fångar
 äfwen fogeln under dens leke tid om wären på leke-stäl-
 len, samt under trån der det något tidigare blifwit bart.
 Af större slags foglar brukar bonden at rimfalta och wä-
 dertorcka en del, som han sedan bespar til sin resekost;
 desse torckade fogel bröst (som kallas på finska *Linnurkä*) äro mindre bekante i Finland och Swerige, och
 H til

tilredes allenast i Lappmarcken, och några Socknar i Österbota. I allmänhet klagas här öfwer fogelns årliga afstagande, som til en del tyckes härröra deraf, at skogarne blifwit ut-ödde, och foglarna äfwen (för hända) för den ymniga röken, som upftiger så ifrån Swedieländerne, som ock ifrån skogs eldarne, nödgas tagga sin undanflycht ænorståds; det är ock genom erfarenheten bekant, at fogel-ungarne, som intet äro i stånd at rädda sig, måste nog ofta fätta lifwet til uti den starka röken. *Siöfoglar* wankas här ganska litet; *Swanor*, *Gäsf* och några slags *Änder* tilhålla om wären i några floder, bäckar och smala fund; hwarest *Swanor* och *änder* fångas merendels med saxar, som äro upgiltrade bredewid bredden af watten; de andre slags foglar fångas mäst med skiutande: Dock är fångtet mindre fördelachtigt.

Ikorn skiutes här gemenligen ifrån medio Octobris och öfwer hela wintern af hwar man, som äger en stålboğa och en eller twänne gode ikorn-hundar: En karl, som skiuter ikornar, brukar altid med sig en poike, som på finska kallas *Kolkamies*, hwars fysla är, at noga gifwa äckt hwarest kolfwen eller pilen nedfaller; och den sedan bringa til skytten. Wid godt fånge och med goda hundar kan en karl skiuta til 10 à 15. och flera ikornar om dagen. Flygande ikornar äro här mer sällsynte; de äro nästan af lika storlek, som de andre. Med sina wingars tilhielp kunna de bättre, än andre ikornar kasta sig ifrån det ena trädet til det andra; dock kunna de intet flyga ända rätt fram. De äro rådande öfwer andre ikornar och fördrifwa dem ifrån sina boen, hwilka de sedan intaga och bebo; emedan de intet äro wane at bygga sig nästen. Sin föda taga de mäst af ahknoppar och förtära äfwen wissa slags löfblad, jemte hårdt bröd m. m. De ligga öfwer dagarne uti sina boen, och först wid kl. 7. om

qwäl-

qwällen komma de fram, och söka sin föda in til klockan 4. å 5. om morgonen, då de åter krypa in uti sina nästen.

Härmeliner fångas med hundar, hwilka upwädra dem under gran och andre trä rötter, och dem sedan upgräfwä. Dock kunna härmelinerne efter en wät höst intet dölja sig under trä rötterna, utan måste bälla sig fram. Utom dess fångas de ock med fällor.

Räfvar fångas med saxar, kakor, samt med de til den ändan gjorde bräder (på finska *Käpylandat*). *Harar* fångas här dels med fällor, dels ock med snaror. *Mårdar*, *Loar* och *Filfrassar* äro här sällsynte. *Luttrar* fångas uti några åar, dock icke til någon myckenhet.

Willa renar skäcka sig alltid i stora hopar om wintren, då de på deras isår ofta med snaror af rep fångas; men i synnerhet fälles de i starckt owäder lättare med bysa; då en karl, som står under wädret kan fälla flera af hopen, utan at de andre låta sig af skottet särdeles skrämmas, så länge de intet få wäder af krutet och skytten, eller ock få se honom. Ren-jagten fortsättes här dock wanligast och med största fördel om wären med sidsa föret, när snöskaran bär skid-karlen och dess hundar, men fäller ren. När ren blifwit någon tid af jägaren efterlatt, nödgas den utmattad twärstagna för honom, sedan dess ben af skaran blifwit särade, och senorke på bakbenen blifwit af hundarne fargade och sönderlitne. Köttet är dock mindre smakligt af en så starckt jagad ren. Under det renarne jagas, söka de til at ifrån ikogarne och der diupare snö är, utkomma på flacka isar och fälten, der de intet hafwa swårt at rädda sig. *Älgar* blifwa ibland wid denne gränts, på lika sätt som renar uti diup snö, upjagade och nedfalte.

Biörnar blifwa om hösten med första snön på det noga uti deras hiden efterlökte, och der sedan emot wären, då snöskaran bär skid-karlen och dess hund, men

intet biörn, med spjut nedstötte; eller om biörn slipper undan på flychten, blir den på dess spår af hundar upföret och efterjagad, samt anten med bössa eller båga och spjut nedfäldt; hwarwid den dock en och annan gång får tillfälle at illa skada och farga jägarena, när de intet äro försedde med goda hundar, eller och eliest oförsiktigt gå til wäga. *Wargar* wilja wäl nog ofta innäfla sig härstädes, men utrotas gemenligen på en gång med godt skid-föreomwären, då snöskaran ei bär någon warg.

Skinwaror, i synnerhet grä-wärck, försäljes merendels hemligen til Ryssarne, hwilka i desse förflutne åren betalt dem nog dyrt; en del af skinwaror försäljes ock på Cajana marknaden.

§. 22.

Fiskeriet är ock et allmänt närings medel här i orten, och i synnerhet under misswäxt åren jämte fogel och miölek det mästa folckets endaste lifs uppehälle. Wissa öfwerbyggare förtära sällan något bröd med deras färska fisk, icke heller bruka de något salt deruti. Fiskeriet härstädes är icke öfwer alt lika dräcktigt. Uti någre bylag kan hwart hemman årligen förfälja några lisp, torra geddor, och några tunnor salt fisk, dels muickor, dels ock sik; andre deremot äga mindre och dels ingen tilgång på fisk, utan äro nödfakade at köpa af andra til sit eget behof.

Geddsktet fortsättes wid första islossningen om wären med nät och ryssiör uti wikar, bäckar och å-mynningar, under leke-tiden; geddan tages ock med liuster, då den upstiger til grunda wass-stränder at leka. Dess utan fångas den ock med krokak ute på diupet, så wäl uti insjöar, som ock i öppna träsk. *Abbor*, *Mört*, *Braxen* och *Id* fångas ock om wären med ryssiör och nät på de ställen, de pläga at fra sin leke-tid. Om wären straxt efter islossningen utfättes äfwen i någre träsk *Lak* krokak med stor nytta

nytt, då den rinfaltas och torckas; den fångas ock eljest om wintern alt ifrån kynders mässo tiden med ryssior under isen. Straxt efter wat fisket utrustas sommarnoten emot Giös, Sik och annan små fisk. Midt på sommaren utredes äfwén nät ut på diupet för de omförmälte fiskslag, som likwäl på få ställen och allenast wissa tider lönar mödan. Höst noten, som göres långt större än sommar noten, eller til 100. 120. å 130. famnar lång omkring, och 2. å 2½ famn diup; utredes wid September månads slut, och fortfarande med notdragningen efter den så kallade *Muika* til dels ifarna lägga sig. Detta muickufänget är det fördelacktigaste, och kan med en not om höstetiden fås til 10. 12. å 14. tunnor, som dels infaltas, dels lägges den ock ränfad och ofaltad under tyngd uti sådane til detta ändamål gjorde tunnor, som ei hålla något watn; hwarigenom den kan förwaras til kokfisk nästan färsk öfwer hela wintren, sedan den en gång wäl tilfrusit. Den uti Uhleå träsk befintelige müickan är långt smärre och magrare, än den som fångas uti Kiando träsket; ehuru detta sidstnämde träsk är mycket mindre. Uti Seittenokla forsken och derunder i strömmen, så ock uti Pyhänänjoki, öfwer och under Airtokäski uti keräläby, samt uti Suolijerwi strömmar finnes fullan pärlor; men näst af mindre slag, och til så ringa qwantitet, at pärlfiskeriet därstädes intet lönar mödan.

§. 23.

Bland sjöarne är Uhleå träsk i denne sockn namnkunnigast. Ifrån kälken niska eller der Uhleå elf tager sin början är detta träsk i en rät linea til Manamansalo stranden $1\frac{3}{4}$ mil; samma holme eller öö består af $1\frac{1}{8}$ mil i längden, och $\frac{3}{4}$ mil i bredden, och berättas innehålla inom denne rymd 27. insjöar; uti någre af dem finnes Rudor, hwilka annorstädes här i landet äro ofynlige. Ifrån denne holme sträcker

ker sig benämnde träsk $2\frac{1}{2}$ mil i bredden til Jalanga-joki eller Leinola hemman i Jalanga by. Vidare går träsket 4. mil upåt til Kiehiman joensu och der belägne Sopala hemman. Utom dess sträcker sig ock detta Uhleä träsk ifrån redan nämnde manamantalo $3\frac{1}{2}$ mil åt Cajana, då Cajana åän widdtager $\frac{3}{8}$ mil när til Cajana Stad och Slott. Förutan Manamantalo holmen, som är bebodd, ligga här ock åtskillige andre små holmar, dels med furu-och gran-dels ock med löfskog öfwerwuxne, som ei litet bidraga til dess behageliga utsicht. Uti detta träsket finnes följande fiskslag: Gädda, Abbor, Mört, Sik, Muicku, Nors, Laka, Giös, Braxen, Id, Åhl och Lax, som dock är mycket fällsynt och derjemte af mindre slag. Ehuru detta träsk efter gammalt folcks sägen skal fordom warit mycket fiskrikt, så har dock fisken så här som annorstädes nu mera aftagit. Kiandojerfwi är ock ett utaf de största träsken härstädes; det är $4\frac{1}{2}$ mil långt och $\frac{1}{2}$ mil bredt; der ligga ock många dels större, dels ock mindre holmar. I fordna tider har i synnerhet muicku fångat warit i detta träsk ganska fördelachtigt; då åfwen bönder ifrån Uhleä Sockn idkas sit fiske-fänge härstädes, under den tiden desse stränder än warit obebodde. Suolijerfwi är märckeligt för dess många holmar, som räknas til 25. stycken, oanfedt detta träsk är allenast $\frac{1}{2}$ mil långt och bredt; här är ock en holme inwigd til begraving platz. Neliängäjerfwi, som är $\frac{1}{2}$ mil långt och bredt, är bekant för Stömalmen, som der i långliga tider blifwit upgräfwen. Man kunde ytterligare här anföra antalet af de här befintelige många insjöar och strömmar, samt utwisa deras widd, hwart de sträcka sig, och huru de til sin fiskrikhet m. m. äro beskaffade, samt huruledes en ked af träsk med åar och strömmar, hwilcka sammanbinda i hwaraandra, tager sin början wid Ryska gränsen, eller

eller wid Landtryggen, (hwarigenom denne Sockn skils ifrån Rysland) och igenomskiär Socken, samt änteligen utfaller til Uhleå träsk bredewid förutnämnde Kiehimänjonusu: (hvilken led så wäl Ryssarne, sedan de dragit sina båtar öfwer nyssnämnde Landtrygg, som ock denne Sockns inwånare färdas med båt, änskönt de somligstädes förbi de swåraste forssarne nödgas draga båtarna öfwer land) Men som mina omständigheter intet tillära mig at härutinnan wata widlyftigare; så nödgas jag det alt nu förbigå. En och annan liten öfwer waxt insjö finnes här, på hwilken ärligen bärgas höö. At någon annan insjö här uttorckat wet man icke, förutan den en bonde i Mieslaxby för 6 å 8. år sedan aftappat, hwaraf han fådt et godt och ymnigt hööslag. Sådant kunde med flere hööglänte insjöar här i orten med största nytta wärckställas,

Uti de här besinteliga många forssar wore wäl på flesta ställen tillfälle at inrätta miöl-och fåg qwarnar; men emedan hemmanen äro långt ifrån hwarannan belägne, så kunna sådana miölqwarnar intet med fördel nyttjas; hwarföre nu för tiden et eller och flera hemman tillsammans hafwa sina små sqwalt qwarnar i bäckar, som allenast mala med höst- och wårflod. Hwad åter fågqwarnar beträffar, så äro icke heller sådana til närwarande tid här anlagde, ei heller kunna de (oacktadt dertill nödig skog ei skulle saknas) med någon fördel här anläggas; hälst man på bräder ei hade någon affättning, så wida inga större, än allenast trebördings båtar, som högst bära 10 å 15. skeppunds wigt, hwarom uti 14. §. är förmålt, härifrån igenom Uhleå åån och der warande många häftiga forssar til Uhleå och nästa söhamn kunna utkomma. Men skulle desse forssar wederbörligen uprättas; så kunde sådana fågqwarnar med största nytta och fördel

del här anläggas. Inga tilländningar har man här blifwit warfe, utan häre tillökes watnet alt derefter som åmynningarne af nedflytande jord och mull, eller af den ymniga wårfloden dit bragte stenar förstoppade warda; hälst wårfloden bortkiär och utförer ärligen något af stränderne ei allenast af ler, utan ock annan jord. En så starck wårflod förordfakas här af den ymniga snön, som faller ofta til 2; alns högd; om den med regn afsmälter, blifwer wårfloden desto ymnigare; men enär snön af solskien förtäres, och watnet smänningom af nattkölden aförckas, så kan wårfloden intet blifwa så starck.

§. 24.

INnom denne Socknens rymd finnes ätkillige höge och något långsträckt *Berg*; af hwilka jag här förnämligast märcker foljande, som af inbyggarena i orten föregifwes för de högste och märckeligaste: Et berg i Uralaby, Iwara kallat, hålles före wara öfwer 100:de famnar högt; icke långt ifrån detta ligger et annat något mindre berg korpiwara. Sijkawara berg i Suolijärswiby är ock tämeligen högt; det föregifwes understundom gifwa dån ifrån sig, hwaraf Suolijärswi åboerne, hälst om wintern, förespå wäderkifte och i synnerhet urwäder; men om hösten skal samma berg ryka öfwer dygn för infallande regn-wäder. Nuottiwara, som ligger emellan Auho och Suolijärswi byar, är ganska högt, ja så, at solen uppå dess öfwersta kulla kan om sommaren synas hela natten. (A) I Puolango by förekomma ock twänne anfenligen höga berg, det ena Leipiwara och det andra Kuoretwara kallat; Räckywara berg i Näljängä by skal afwen wara ganska högt. (B)

Uppå någre långt mindre bögder vid kiando träsket, en äfuennemnde Nuottiwara berg, skal jemwel solen mid sommars tiden öfwer hela natten vara synlig; dess utan bar
ock

ock min Sockneman Com. Herr Johan Wichman år 1752. i början af Junii månad emellan Hossa och Ruchtinansalmi gingerlag uppå det förenämde träsket anmärckt, at solen blifvit osynlig kl. $\frac{3}{4}$ på 12. och åter synlig 10. minut: på 1. Det torde gifva tilfalle at tro, det Rothögden barstades ei lerer mycket differera af de orters, som almant äro bekante för det de je midnatts solen.

(b) Om Hisis Slott som af någre förmenes varit ber i Socknen belegit, hafva de, (hvilka flera resor besedt det foregifna stället) för visso berättat, at der, som det skulle varit belegit, skall allenast finnas et något högt berg uppå en vidstrackt mäsa; och som der inga lemningar til et sadant Slott skola synas öfrige, så lerer ock berättelsen om detta Hisis Slott kunna anses nestan för ogrundad. Vidare lius ber i saken torde framtiden vid banden gifva.

§. 25.

HÄr i Socknen saknas ei heller ymnige källor, ehuru deras synnerliga kraft och nytta är inbyggarena til en stor del obekant. Uppå öfwersta kullan af det i näst föregående §. omnämde Iwara berg är en källa belägen, som aldrig uttorckas; watnet deruti berättas ock wara ganska klart, och derjemte mycket kalt. Likaledes skal på öfwersta spetsen af Korpiwara berg finnas en källa, som är af lika beskaffenhet med den förutnämde. Ifrån Nuottiwara skola efter inbyggarenas berättelse 3:ne källor opspringa, hwilka alla innehafwa ymnigt och klart, men i synnerhet den tredie ganska behageligt rent och kalt watn; hwarför ock Prästerne ganska fallan gå samma källa förbi; hållt den ei ligger mycket affides ifrån Präst-wägen emellan Auho- och Suolijärfwi byar. Uppå Leipiwara och Kuoretwara bergen äro ock flere sådane källor, hwilcke aldrig tilfrysa,

fa. Omkring Sämterijärfwi i Salmis by skola åtskillige källor finnas mest på jämna mäsar belägna, märckelige för det deras breddar stå til 2:ne alnars högd öfwer mäsan och watnet äfwenledes jämt med breddarne, som dock ei bestå af fast jord, utan endast af mäsa. (a) I Paldamo byn och wid stranden af Uhleå träsk icke långt ifrån kyrckan ligger en källa, som är omgifwen af en röd järnocker; watnet deruti är vitrioliskt; uppå Säkajärfwi skogs marcken förekomma äfwen flera källor uti bergsrefwor och annorstäds belägne; på botnen af någre wisar sig jämwäl en rödachtig ockra, och watnet smakar mycket starkt af bläck.

(a) Om desse Källor, som ock om de i föregående §. uprecknade berg, bar vice Past. Herr Simon Appelgren gunstigt lämnat mig underrättelse.

§. 25

Hwad mineralier och bergarter beträffar, få har man härtills ei blifwit warse någre synnerlige härstädes. Kalk-sten finnes fullan uti Melalax by, dock ei til någon ymnighet; icke heller brännes här kalk mer, än til eget behof. Slip-och qwarn sten (*lapis cotarius*) fins i Ristijärfwi by, hwarifrån den allmänt tages nästan til hela Socknens behof. Siömalm (*minera ferri subaquosa*) upgräwes på flera ställen i kärr och insjöar, i synnerhet uti det i 23. §. omnämde Näljängä träsk, hwarifrån inbyggarena derstädes hafwa så wäl alt sit järn som ock stål. Malmen uptages ifrån siöbotn med en dylik häf, som brukas af fiskare och är giord af tårt bundit nät. Järn-tilwärcningen skier på detta sättet: Innan malmen får läggas i ugnen, lägges den i en hög ofwan uppå en til detta behof af grof och lång huggen torr wed giord lafwa; som sedan antändes och upbrännes tilika med en hop af samma wed, som är lagd omkring och ofwan uppå lafwan och malmen; på det den deri-

derigenom må ränsas af den mätta widhängande ärgen, och således beredas til bättre smältning i ugnen. Förmedelst detta brännande flyter wäl malmen i stora högar, men derefter blifwer den sönderhuggen uti ett dertil giordt tråg; då järn-ämnet flyter öfwerst, och ärgen samlar sig til botnen, hwarifrån den efter hand utskakas. Sedan strös järn-ämnet ungefär til et stop i sänder ofwan uppå glöden uti hyttan, som står i ständig låga. Hyttan är utan uppå en samn i qwadrat kring bygd med timmer ungefär til 4. alnars högd, och med en liten lucka neder wid grunden; denne bygnad är innanföre kringmurad med gråsten, och emellan muren och väggarne fylld med sand, som bewarar väggarna för brand; i ansende til dess innanrymme är ugnen öfwantil något vidare, midt uppå allenast 3. qwarter i diametern, och wid botnen åter vidare, som består allenast af tätt i hop slagen mull; hwarifrån smältningen lättare kan uttagas igenom förberörde lucka, och järnet desto mindre får tilfälle at undan rinna. Smältningen uti hyttan påstår ei längre än $\frac{1}{2}$ dygn, hvarunder uti hyttan häfwes ömsom kol och malm under ständigt blåfande med en något stor smediebälg, som med lit rör bör wara stald der hyttan är trångast. Hela tilwäreckningen upsmältes på nytt uti äffian, på det all rost och ärg desto nogare må derifrån affkiljas. Så framt med alt detta riktigt tilgår, och hyttan eliest blifwer ofkadd, samt intet swårt regn öfwerfaller, så blir afskastningen för $\frac{1}{2}$ dygn til 3. å 4. Lissp. och af malmen kan wara åtgångit 30. å 40. Lissp. håller altså denne siömalm järn til 10. procent. Förmämsta järn-tilwäreckningen sker uti Näljängä by; eliest tilwäreckas ock myrjärn uti Lua-Ristijärfwi-och Murtomäki byar, hwarest malmen upgräfwes uti kärr och myror; så wida de derpå ei hafwa någon tilgång uti insjöar. Detta järnet berömmes allmänt af smederne, sedan det til-

räckeligen af slagg blifwit renadt; och stålet som här tillwärcas, bruka de til ägg på yxor och knifwar långt häldre och fram för något fwenikt, som de ei lärdt sig at utblanda och upbruka.

Mur-tegel slås här allenast i Paldamo by til eget behof, på det allmänt wanliga sättet.

OM SOTKAMO SOCKN.

§. 27.

Sotkamo Sockn gränzar åt öster til Rysland, åt väster til Paldamo, åt söder til Idenfalmi, åt syd-ost til Lielisjärwi eller Carelen. Hwaraf Socknen fått sitt namn kan ei med trygghet sägas; dock synes troligt, at den fått sitt namn af et träsk, Sotkajärwi kalladt, som är belägit straxt ofwan för Sotkamo Kyrckia. Sotkajärwi har åter sit namn af et slags fisk måsar, som kallas på finska *Sotka*, och hwilcka til en myckenhet hatwa sit tilhåld i samma träsk. Socknen är ungefär 24. nya mil lång och 4. à 6. mil bred. Den innefattar uti sig nu för tiden 217. bebodde och 31. obebodde hemman, eller $39\frac{3}{4}$ bebodde och $\frac{3}{2}$ obebod. mantal.

§. 27.

Denne Sockn har, såsom i 16. §. är förmält, år 1647. blifwit et särskilt Pastorat, då ock den första kyrckan här är upbygd, som 1691. af en ursinnig karl blifwit upbränd. Derefter har åter en annan kyrckia här blifwit upfatt, som af sig sielf förfallit; den som nu för tiden står, är 1737. upbygd. Denne Kyrckia, så wäl som de föregående, består af trä-bygnad; här äro ock twänne små klockor. Så i denne, som ock i de andre Kyrckiorne, finnes inga märckwärdigheter, emedan de tid efter annan af Ryssen blifwit plundrade

plundrade och aldeles utblåttade. Ehuru ei heller här i Socknen intil närwarande tid warit något Capell; så hafwa dock inbyggarena redan wunnit den förmån, at Hans Kongl. Maj:it förledne höst allernådigt bewiljat deras på öfre kanten af Socknen i Kuhmoniemi och korpisalmi by sökte Capell bygnad, och dertil lika nådigt bewiljat en allmän owilckorlig collect öfwer hela Riket.

Förlamlingen härstädes förestås af Kyrckioherden och 2:ne Capellaner. *Kyrckioherdar* hafwa warit följande: 1. MANSVETUS JACOBI 2. ERICUS ANDREÆ CAJANUS Kyrckioherde härstädes år 1652. 3. ERICUS ERICI CAJANUS förut Sacellan härstädes. 4. ISAAC SINIUS död 1727. 5. ABRAHAM SADENIUS Aboënsis Pastor 1728. död 1735. 6. CASPAR GROEN Pastor 1736. död 1744. 7. och nu warande Probsten LARS HENRIC BACKMAN, som år 1746. erhållit fulmækt.

Capellaner wid denne församling hafwa warit: 1. ERIC. AND. CAJANUS Capellan 1647. sedan Pastor härstädes, 2. HENR. JOH. HOFFREN Capellan 1652. sedan Pastor i Idensalmi 1672. 3. ERIC ERICI CAJANUS sedan Pastor såsom redan förmælt år. 4. ANDERS ERICI CAJANUS 5. ISAAC SINIUS sedermera Pastor. 6. ERIC ISAACI SINIUS 7. ZACHARIAS UHLBRANDT. 8. ERIC SVAHN. 9. JOSEPH AHLUND. 10. JACOB CHYDENIUS sedan Pastor i Kusamo och nu för tiden i G. Carleby Nu warande Capellaner äro. HENRIC MELANUS och JOSEPH. AHLUND.

§. 29.

HWad angående inbyggarens närings fätt i Paldamo Sockn uti 17, 18, 19, 20, 21 och 22. §. i korthet är sagt, det kan äfwen lämpas til denne Sockn; hälft inbyggarena härstädes idka samma och enahanda närings-fång, och sielfwa landets besägenhet icke heller någon urskilning härutinnan fordrar. Det synes altså onödigt, at emformälte

närings-

näringsfång här vidare igenomgå. Här förekommer allenast den åtskilnad, at i denne Sockn tilwärcas fällan någon tiära, som härrörer deraf, at inbyggarena, så framt de kunna utkomma til Utleå träsk, äro nödsakade at förbi forssen Koifwukoski och det häföiga watufallet (ämmä) igenom Cajana Stad öfwer land släpa sina båtar jemte tiära och andra wator til Cajana åan. Men om någon ren båt-fart, til undwikande af slik olägenhet, kunde upträckas, och med dräglig omkostnad öppnas förbi Staden; eller om det starcka strömfallet igenom behöriga machiner kunde göras navigabelt, hwilket ei torde wåra omöjeligt: så skulle denne Sockn hafwa deraf en träffelig nytta och förmån.

§ 30.

Denne Sockn innefattar uti sig många större och mindre träsk och insjöar, som til större delen äro något fiskrike, och innehafwa samma fisk, som Paldamo träsken; här förekomma ock åtskillige floder och strömmar, som sammanbinda träsken och igenomflyta Socknen; begynnandes ifrån Ryska gränsen; hwilken led så wäl Ryssarna, som allmogen härstädes färdas med båtar til Cajana: hwilket alt man här utförligen kunde beskrifwa, samt deras antal och beskaffenhet ådaga lägga, så framt tilfället wille städia det til denne gången. Någre öfwerwäxte små insjöar finnes här äfwen, af hwilka i synnerhet märckes ett uti Witamo by, som skal hafwa små öppningar, hwarest geddor och abborrar ofta skola wisa sig.

§ 31.

Bland de här i Socknen belägna Berg är det bekanta *Wuokatti*, som af Herr TUNELD i dess Geographiska beskrifning öfwer Sverige berättas wåra $\frac{1}{2}$ mil högt, 3 mil långt, och $\frac{1}{4}$ mil bredt. Uppå öfwersta kullan af detta berg

Berg finnes (efter en trowärdig bondes berättelse, som är wär wid samma berg boende) forst 2:ne små insjöar, som innehafwa swart och grumligt watern, så at inga fiskslag der kunna trifwas; men något stycke längre i wäster skola äfwen uppå samma berg ligga 2:ne andre små insjöar, hwarest watern är aldeles hwitt och klart. Uti endera af dem skal ett slags fisk, eller (som tros) ormar, någon gång wist sig, som så til storlek som utfende ei warit olike större nejenögon eller mindre slags ålar. För förra seigde tiden har man, efter gemene mans berättelse, ifrån detta wuokatti berg til den dettil närmaft belägne gården Tickalanniemi skolat hört åtskillige starka skott; så at hela udden deraf darrat och skakats. Ifrån detta berg berättas om sommaren upgå flere rökar, som af de närboende hålles för säkert tecken til regn; understundom skal det ock ryka om wintern, hwaraf man dock ei wet något at förspå. *Älvåra* berg, som ligger 4. mil i sydost ifrån Sotkamo kyrcka, föregifwes ock för något högt; öfwerst uppå des skola finnas 2:ne små insjöar af 20. eller 30. famnars längd och bredd, ungefärligen 2:ne stenkast ifrån hwarandra belägne: Uti dem skola; geddor och abborrar en och annan gång blifwit fångade. Här ligger ock ett berg *Talpiwara* eller *Hopiawara* kalladt, som kyrckioherden Herr Mag. MATHESIUS idess dissp. de *Ostrobotnia* pag. 16. anmärckt.

§. 32.

MYRJÄRN och stål tilwärcas äfwen här i Sockn; Myr- malmen upgräfwes i kärr och insjöar lika som i Pal- damo. *Swart Järn-sand* finnes ock på någre ställen, oan- sedt ei til någon ymnoghet, hwilken innehåller i wigt dub- belt mer än annan hwit och röd sand. *Spafvel-kies* finnes

nes på nägre berg, i synnerhet på det i näst föregående § förmälte Talwiwara. Inga andra bergarter äro til närwärande tid här upfundne.

§. 33.

Härtil wil jag lägga några ord om inbyggarens *Tideräkning* i detta län. För desto större och klarare uplysning härutinnan wil man härhos anföra några årtal, hwarifrån de fordom börjat sin tideräkning: „ 1600. stora halm-året. 1608 JOHAN OTTE SONS Jordrefning. (a) 1611 „första flychtings år eller Karkuwuosi. 1622 tette konung „GUSTAV ADOLPH genom Saresmäki, Käkilax och Saresniemi byar. 1656 andra flychtings året eller karkuwuosi. 1669. swårt år. 1675 1676 1677 dyr tid i Österbotn. „1676. kneckte året. (b) 1687 1688 oår och dyrtid i Österbotn. 1695 1696 1697 oerhörde hungers år. 1712 den „13. Martii kangas-fåta. (c) 1716. den 14. Febr. Cajana „Slott intagit. „ (d) Nu för tiden räknar allmogen sin ålder ifrån freds slutet 1721, Päuta kefä 1730, då det varit en owanligen torr och warm sommar, Yxinäinen Hallawuosi 1731, då natt frosten allmänt här i orten förderfwat årswäxten, Kemiläis Talwi 1742 då Kemi Compagniet läg härstädes til gränzens förswar, Kafacka Talwi 1743. eller sidste Ryska öfwerwälds tiden. Likaledes lära desse näst förflutne wintrar blifwa deras ålders märcke år.

(a) Man har föga tilförlätelig kundskap, om denne jordrefning, som i det öfrige Österbotn skal varit allmän, til någon del gådt för sig her i lenet.

(b) Då her kneckte skrifning herifrån skiedt til Danska kriget.

(c) Kangas fåta bemarcker på Svenska walmar krig, och her blifwit nämndt efter det som gifwit anledning

ning til detta Ryska infall, ty samma år under marck-
naden i Cajana bar Provincial Tub Inspectoren Bergström
af Ryska bandlande confiscerat ett partie (som förmenes)
richtigt förtulladt valmar; hvilcket til at bemnas, (såsom
bar om förut tilfälligt vis något er omtalat) Ryska Cos-
kerne ungefär til 100. eller 120 man igenom Carelen infallit;
och plundrat först Sotkamo kyrcka, Präste gården, Turun-
korva hemman, som afledne Majoren AFFLÆCK då bafv i
besittning, och vidare Cajana Stad, såsom uti 11. §. för-
melt er; hvarefrån de begifvit sig til Paldamo och der på
Prästegården, och då varande Befallningsman Lammelanders
gård Immola på lika sätt fortsarit: så at de med sig bort-
förde en anseelig skatt af silfver och annan redbar egendom.

(d) Denne anmärkning om de gamlas tideräkning
såsom den her er införd, har Kyrckioberden Mag. JOHAN
FRÖSTERUS uti en afleden mans Psalmbok funnit.

§. 34.

Förutan de många winter märckedagar, af hwilka här
i orten spås om på följande sommar; hålles följande af
de förståndigaste för säkra tecken til förestående väderlek.
När Solen om sommar-tiden synes wara omgifwen af
en ring något lik regnbogan, spås kulit i luften; likaledes
om wintren, när månan är omringad, förespås urwäder. Af
solens utfende wid dess up- och nedergång tages ock et sä-
kert märke til infallande väderlek. Om torndyftarne om
Sommaren flyga och surra efter solens nedergång, blifwer
klart wäder, jämwäl när daggen om sommaren faller straxt
efter solens nedergång, så at gräset gör handen eller föt-
terna wata. När lärckan om wären sjunger högt up i luf-
ten, säges allmänt, at wärman blir beständig. Nattwint-

ten eller bosnöcken låter illa; bebodär det kalt; sammale-
des när tranorna mycket skrika. Om spinlarne efter sol-
färningen stitigt wäfwa och utspänna sina nät, följer regn;
dylikt skier ock när hunden tuggar gräs, och swinen bä-
ra halm i munnen, samt när wattu puffar och lerig wäg
hastigt torckas efter regn, eller när watnet efter starkt
regn ei öker sig i synnerhet uti regnbäckar. Norrskien på
södra delen af himmeln, tros äfwen föreboda tös och regn,
När dimban slår up, och det då wid pafs kl. 8. f. m.
begrinner at regna, går regnet snart öfwer; åker torrdönet
hastigt, warar ei heller regnet länge, och twärt om. Det
tages ock för säkert teckn til regn, när tiockt moln drif-
wer sig up om morgonen i wäster twärt emot den upgå-
ende solen; äfwen så anses, när röken slår neder at jor-
den om sommaren, eller när myrona stiga up i löf trån. När
om wintren efter brunnen wed, glöd til någon myckenhet
blir quat i spisen, hålles det för teckn til tös eller blida-
dare wäderlek; som jämwäl spås när någon rodnad om
wintern synes på himmeln. När fradga samlas på strän-
derna förebodar sådant infallande storm wäder, och i syn-
nerhet ifrån samma wäderstreck som ligger emot stranden
der fradgan samlas. Så framt om wären ofta omkring solen
synes wäder solar, och solen derjemte skiner lika som i-
genom flor, hålles det för teckn til swag årswäxt; lika-
ledes tros ock enär göken om wären höres alt för tidigt,
då snön än ligger qwar på marcken.

Ungefär år 1700. har et owanligt åskeregn fallit här
i orten, hwarefter i Paldamo Sockn och Urala by något
stycke ifrån Saris hemman än i dag skola kunna ses spår
öfrige och sohrar af någon alns diuplex i jorden. År 1710.
har på flera ställen första dag juhl infallit et alt för starkt
och häftigt blåswäder, hwars like man här sedermera ei
skal ersaric, 1735. har i synnerhet på Näljängå trackten i
Paldamo

Paldamo Sockn Jacobsmässa qwällen et så häftigt åskeregn nedfallit, at det befynnerligen på åkrarna sammandrifwit mulden til 1 $\frac{1}{2}$ alns högd wid gärdes gården, skurit efter sig 1 $\frac{1}{2}$ alns diupa fohtar, och dels nedslagit dels ock med allo bortfört samt förderfwat årswäxten. Uti Salmis by har förledne sommar en swår wäderwirfwel öfwer gåt et hemman, som kullkastat husen, och sönderrifwit taken, samt bortfördt någre wid husen liggande näfwer högar, hwaraf ålika blifwit sedde wid Pakanajärfwi, som ligger 1 $\frac{1}{2}$ mil ifrån detta hemman; denne wäderwirfwel har äfwen kullkastat alla förekommande trån, ja ock de tiockaste furur på 2 $\frac{1}{2}$ ny mils wäg och allenast 100. alnas bredd.

S. 35.

Sidt wil man något nämna angående de här fordom öf-
 lige *widskeppelser*. Ehuru, desse igenom Lärarens
 osparda möda och myckna åit nu mera mästandels affkaf-
 sade och utrotade äro, träffas här dock ännu de, som såda-
 ne widskeppelser äro tilgifne; och först hålla sig til wissa
 dagar och efter dem inträtta sina sysslor: Såsom til exemp,
 intet börja utfäde, ei heller utsläppa boskapen, eller bör-
 ja swediefäll på någon måndag, som almänt jemte freda-
 gen kallas och hålles för *kareben* eller *kadet päivä* på
 twenska atwunds dag; intet spinna torsdags qwällarne; ic-
 ke bulka eller mycket ramla i gårdarne och inom hus e-
 mot fredagen och i synnerhet Georgii dag, emedan det skal
 förorsaka desto häftigare tordön om sommaren: Icke lå,
 än mindre bärga något höö Olofsmässa dagen, på det biörn
 ei må skada boskapen. Det anses ock för ganska skadeli-
 git at utgifwa något creatur ifrån gården förr än man fi-
 rat *Woden alkajiset*. Widare tros det ock föra med sig hwar-
 jehanda förderf, om förfädernas stadgar och bruk om wissa
 dagars frände skulle å sido sättas. Ibland sådana dagar är

förnämligast *kekri* eller Allhelgondagen, som efter alt utfende fräs på 2:ne handa sätt, dels efter hedendomen, den fordna Finska Afguden *kekri* til ära, dels ock efter Påfwedömet's plägsed de framfarne helgon eller så kallade *Pybille miebille* til äminnelse. Efter hedendomens plägsed fräs denne sätt sålunda: Aftronen för Allhelgon dagen eller ganska tidigt samma dags mörgon slacktas et får, hälft års gammalt, som sedan kokas utan at söndra något ben, eller at ei wid hellans förlust smaka något deraf, ja icke ens detsålta, innan det framlägges helt på bordet. Deruppå upåres det utan at lämna någre qwarleswor: Och emedan under det namnet *kekri* äfwen tomtegubbar tyckes wåra förborgade; ty tilreds för dem qwallen förut allehanda mat och drycker, som äro at tilgå, af någre uti så hus för boskaps-lyckan, af någre uti stall för hästelyckan, af någre under store trån och wid stora stenar på åkrar eller i skogarne, och af somlige på alla upnämde ställen tillika, alt efter det förfädernes plägsed detkräfwet. Men hwad efter Påfwedömet göres de helige män til äminnelse, består deruti, at husbonden qwallen för allhelgon dagen i mörckret på gården dem emottager, och införer uti badstugan, som är för dem så wål annors upstudad, som i synnerhet til badning tilredd med kalt och warmt watn, samt qwastar; hwareit äfwen är et bord anrättadt med allehanda mat och drycker. Husbonden uppaffar dem derstädes wissa tider, och omänder följande dags qwallen, som gemenligen kallas *Sieivin-päivä*, sent i mörckret med blottadt hufwud och med öls och bränwins spänderande dem utur gården beledsagar. Hwarwid märckes at så framt efter desse helige mäns badande qwarblifwer i watnet något ax af halmen, tages deraf bemärckelse til följande godt och fruchtsamt år; men befinnes der pärté brand eller deraf fallit kol, betyder det infallande miswäxt, *Wodro alkajais jää*, hwars frände

de anses så nödigt, at alt företagande uti hushållningen
 dessutom ei har framgång, förutan det, såsom redan sagt
 är, inga creatur innan des frände få utgifwas, är icke
 bunden til någon wifs dag, men fräs allmänt på den dag,
 som det efter förfädernes plägsed uti en och annan gård
 kommit i bruk. Til des högtidelighet släktas et får, och
 tilredes både mat och drycker til öfwerflöd. Det är besyn-
 nerligen märckwärdigt, hwad färet beträffar, at innan dess
 kött både til hufwud och klöfwar, m. m. är af folck för-
 tärdt, skal intet creatur deraf få det ringaste imaka; hwar-
 före ock under des släktande inga hundar få wara närwa-
 rande, och efter släktningen förwaras och nedgräfwes des
 innanmäte m. m. på det icke heller några röffoglar må
 komma dertil. De som desse widkeppelser äro tilgifna,
 pläga äfwen Thomas mässo dagen föra elden omkring sina
 gårdar, på det eldskador mage undwikas. Dagen för
 Juhl röra de intet watn, på det flugor, och slik ohyra
 ei må trifwas i gårdarne. Juhl-ottan lata de intet synas nå-
 gon eld ifrån gårdarne, på det kråkor ei må upäta års-
 wårten på åkrarne om hösten; då äfwen en karl helt nå-
 kot skal gå med lian på åkren, och ladas lika som så höö,
 så framt tisteln i åkren skal kunna utrotas. Juhl-dagen
 gifwes föder åt hästarne utur en så kallad *bubmar* eller en
 tra mortel, och för höns lägges korn innom något käril-
 band, på det de måtte desto bättre wärpa; men eljest sko-
 la höns då ei så se dags lüs, inga swin eller andre crea-
 tur utsläppas eller watnas hela dagen. Staffansmässo da-
 gen watnas hästarne öfwer öfwer, och på det de måtte
 desto bättre trifwas, lägges samma dag i Kyrckiohofwen
 ett ikorn skin. Fastelags Tisdagen hålles ingen eld, utan
 lägger folcket sig ganska tidigt til hwila. Påsk högtiden
 helgas uppå widkeppeligit sätt ända ifrån Skär-dorsdagen.
 Om Skär torsdagen går husbonden 3. gångor omkring sin
 gård,

gård, hafwande i ena handen en tiäru-bytta och et stycke näfwer, i andra handen bodnyckeln och en lia, i munnen et stycke swafwel, och wid lifwet bunden samt eftersläpande en stör eller ock en eldgaffel; hwarigenom tros all ohyra, i synnerhet ormar från gården kunna affängas. Långfredagen här man med någon skälla wata til sig ifrån fremmande brunnar, då sättes ock saltet, hwarmed boskapen Påskmorgon skal grutas, uti köskällan och förwaras uti hufmar eller trämorteln. Om Påsk morgon lägges skällan om halften på kon, som bär den hela sommaren; allt boskap grutas samma Påsk morgon med salt och tidigt upköres ifrån sina nattläger med et dertil ifrån skogen om Skärtorsdagen hemtadt spö. Wid barna-Christning, trolofningar samt jagt och fogelfänge äro äfwen ätkillige widskewpeligheter öflige, som man dock här för widlyfgheten wil utelämna.

Detta är, hwad jag uti en mycket inkränckt tid angående mit Födsloland och dess inbyggare gittat i dags liufet framte. Emedan ämnet är i sig sielf widlyfigt, så har det ei af mig fulkomligen kunnat utföras: I synnerhet har jag wid afhandlingen om Sotkamo, nödgats wara mycket kort. I medlertid behagar den benägna Läfaren bewärdiga detta arbete med et sådant omdömme, som han finner tienligt at upmuntra, och ei affkräcka andra, at uti lika ämnen framgifwa sina Snilles foster til wårt K. Fäderneslands tienst och nytta.

Å N D E.

Rättelser.

pag. 9. lin. 21. *lär* oupodladt. pag. 29: lin. 24. *lär* til 532 Dal. pag. 39. lin. *flär* Saamia *lär* Sambia. pag. 39. lin. 5. *lär* beatitudinem. pag. 39. lin. 13. *flär* Pell *lär* Pellar. pag. 49. lin. 14. *flär*, giärdsele *lär* giärdsele.